

Poznavanje leksika dubrovačkoga govora kod učenika osnovne škole

---

Brajčić, Lidia

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:056009>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lidia Brajčić

**POZNAVANJE LEKSIKA DUBROVAČKOGA GOVORA KOD
UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE**

Diplomski rad

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lidia Brajčić

POZNAVANJE LEKSIKA DUBROVAČKOGA GOVORA KOD
UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, 2022.

SAŽETAK

Jezik je iznimno dinamična i fleksibilna tvorevina koja je s obzirom na suvremeni način življenja, tehnološki napredak i kulturološko miješanje, izložena stalnim gotovo svakodnevnim promjenama. Te se promjene ne zadržavaju na razini jezika kao standarda, one se proširuju i na područja narječja, dijalekata i mjesnih govora, a njihovo se djelovanje najprije uočava u govoru. Promjene u standardnom jeziku, zbog sociolingvističkih okolnosti i pozicije koju ta varijanta jezika ima u društvu, u velikoj mjeri zaokupljaju pozornost kako javnosti tako i znanstvene zajednice, a u drugom planu ostaju promjene zavičajnih govora i problematika nestajanja dijalektne raznolikosti. Istodobno je primjećivanje sve većeg desetkovanja i zaboravljanja mjesnih govora i njihova bogatstva dovelo do sve većeg zanimanja za prikupljanje leksičke građe i objavljivanje dijalektoloških rječnika. Cjelokupnom procesu osvještavanja važnosti govorne baštine i leksičke raznolikosti pridružio se i Dubrovnik. Brojni Dubrovčani, i oni koji se tako osjećaju ili samo pak vole Dubrovnik i njegovu kulturno-povijesnu baštinu, započeli su s aktivnim objavljivanjem djela o dubrovačkome govoru i osmišljavanjem obrazovnih aktivnosti, kako u školama tako na televiziji i radiju, a sve u svrhu očuvanja ove nematerijalne baštine. Međutim, cilj osvještavanja i njegovanja zavičajnoga govora, pa tako i dubrovačkoga, ostat će samo to – osvijestiti ljude o promjenama i nestajanju – no neće spriječiti promjene niti vratiti zaboravljeno. Stoga se postavlja pitanje u kojoj su mjeri suvremene promjene svakodnevnice te utjecaj i komunikacijska dominacija jezičnoga standarda doveli do promjena u dubrovačkom govoru, posebno u području leksika. U radu se pokušava osvijetliti ta problematika te se donosi prikaz istraživanja dubrovačkoga leksičkoga znanja kod djece školske dobi. Rezultati tog istraživanja ukazuju na sve manje poznavanje leksičkoga bogatstva zavičajnoga govora mlađe populacije grada Dubrovnika. Svi podaci prikazani ovim radom temeljeni su na rezultatima provedenog ispita znanja kod učenika četvrtih i šestih razreda. Rezultati su uspoređivani s obzirom na spol, razred (dob) i obiteljsku strukturu suživota sa starijom populacijom. Utvrđeno je da postoji razlika u poznavanju leksika dubrovačkoga govora s obzirom na spol i razred, dok se razlike među ispitanicima s obzirom na obiteljsku strukturu nisu pokazale značajnima.

Ključne riječi: dubrovački govor, leksik dubrovačkoga govora, govornici školske dobi

ABSTRACT

Language is a very dynamic and flexible creation which is exposed to constant, almost everyday changes due to the modern way of life, technological developments, and culture mixing. These changes are not limited to the language as a standard but extend to the notion of supradialect, dialect and local dialect. Their impact can mainly be observed in spoken language. Changes in standard language capture the attention of both scientific community and wider public to a large extent due to sociolinguistic factors and the position held by said language variant in society. As a result, changes in native dialects and the issue of disappearance of dialectal variety are pushed into the background. At the same time, the ever-growing decimation and obliteration of local dialects and their value resulted in an increased interest in collecting lexical materials and publishing dialect dictionaries. The city of Dubrovnik also joined the process of raising awareness of the spoken heritage and lexical diversity. Numerous citizens of Dubrovnik, including those who feel like its citizens or simply love Dubrovnik and its cultural and historic heritage, have started to actively publish works on the Dubrovnik dialect. In addition, they started creating educational activities, for both school and TV/radio, all for the purpose of preserving the intangible cultural heritage.

However, the goal of raising awareness and of nurturing native dialects, including the Dubrovnik dialect, will not become anything more; it will raise people's awareness of changes and disappearance, but it will not prevent these changes from happening or bring back what was forgotten. Therefore, the question arises as to which extent have the developments in everyday life, and the influence and dominance of the language standard in communication, changed the Dubrovnik dialect, especially in terms of its lexicon. The aim of this thesis was to highlight the abovementioned issues and to provide an overview of the Dubrovnik dialect knowledge testing carried out among the school-age children. The results of the testing showed a decline in knowledge of lexical richness of the native dialect among the younger generation of the city of Dubrovnik. All the data presented in this thesis are based on the findings of the knowledge examinations carried out among fourth- and sixth-grade students. The findings were analysed with respect to the sex, the grade (age) and the family structure/cohabitation with the elderly population. It has been established that there is a difference in knowledge of the Dubrovnik dialect lexicon with respect to the sex and grade, whereas the differences among the respondents with respect to the family structure did not turn out to be significant.

Keywords: Dubrovnik dialect, Dubrovnik dialect lexicon, school-age speakers

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KARAKTERISTIKE DUBROVAČKOGA GOVORA.....	5
2.1. Zastupljenost romanskoga leksika	5
2.2. Ikavizmi	5
2.3. Dva vida atribucije.....	6
2.4. Afrikatni glas /s/	6
2.5. Nosni (nazalni izgovor).....	6
2.6. Prozodijski sustav.....	7
2.7. Zatvoren i otegnut izgovor	7
2.8. Onomastika	8
2.9. Ostale karakteristike.....	9
2.10. Riječi i rječnici dubrovačkoga govora	10
2.11. Pitanje ugroženosti dubrovačkoga govora	11
3. OVLADAVANJE DJECE DUBROVAČKIM GOVOROM I MOGUĆNOSTI OKOLINSKOG POTICANJA TOGA PROCESA.....	12
4. DUBROVAČKI KAO ZAVIČAJNI GOVOR U ŠKOLI	16
4.1. Različiti zavičajni govori u istome razredu	16
4.2. Zavičajni govor u Nacionalnom kurikulumu (2019).....	17
4.3. Školski rječnici zavičajnoga govora.....	19
5. ISTRAŽIVANJE POZNAVANJA LEKSIKA DUBROVAČKOGA GOVORA MEĐU DJECOM ŠKOLSKE DOBI.....	21
5.1. Cilj i metodologija istraživanja.....	21
5.2. Istraživačke hipoteze	22
5.3. Rezultati istraživanja	23
5.3.1. Rezultati 1. zadatka.....	23
5.3.2. Rezultati 2. zadatka.....	31

5.3.3. Rezultati 3. zadatka.....	40
5.3.4. Rezultati 4. zadatka.....	44
5.3.5. Rezultati s obzirom na obiteljski sastav	48
6. ZAKLJUČAK	55
LITERATURA.....	57
PRILOZI I DODATCI.....	60
Prilog 1. Ispit	60
Prilog 2. Popis tablica	64
Prilog 3. Popis slika	65
IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA.....	66

1. UVOD

Dubrovački govor mjesni je govor koji se nekada odnosio samo na starogradsku jezgru, odnosno prostor unutar zidina, a danas obuhvaća prostor od Kantafiga do Svetog Jakova. Dubrovački, kao ni ostali idiomi, nije statičan, sklon je dinamičnim promjenama kako iz godine u godinu tako i iz stoljeća u stoljeće. Prema izvorima koje Lovrić Jović (2014) navodi, Dubrovčani su se već u 13. stoljeću s okolnim vladarima dopisivali na hrvatskom jeziku, iako je jezik diplomacije bio latinski, a dugo vremena i talijanski jezik, koji je zbog jakih pomorskih veza s Italijom bio i jezik trgovine. Muškarci su stoga poznavali talijanski jezik, kako tko i u kojoj mjeri, dok se za žene smatra da su poznavale samo hrvatski. Djela brojnih dubrovačkih književnika (Šiška Menčetića, Džore Držića, Mavra Vetranovića, Marina Držića, Ivana Gundulića, Junija Palmotića i drugih) svjedoče o hrvatskom jeziku bogate književnosti tijekom 15., 16., 17. i 18. stoljeća. Iako je hrvatski jezik obilježio dubrovačko književno stvaralaštvo i aktivnu razgovornu i obiteljsku uporabu, latinski jezik bio je službenim jezikom Republike sve do njezinoga pada početkom 19. stoljeća. Prema navedenom, možemo zaključiti o trojezičnosti Dubrovačke Republike; latinski kao jezik diplomacije i crkve, hrvatski kao jezik puka i talijanski koji se koristio u pomorskim i trgovačkim poslovima.

Kako bi što bolje razumjeli definiranje dubrovačkoga govora i njegovih karakteristika, važno se posvetiti i jasnije odrediti nadpojmove jezik i govor. U Anićeve rječniku navedeno je više definicija jezika, a jedna od njih opisuje jezik kao „sustav glasova, gramatike, naglasaka, riječi i fraza kojima ljudi izražavaju svoje misli i osjećaje“, dok je govor određen kao „prirodna sposobnost čovjeka da se sporazumijeva, šalje i vraća misli i poruke pomoću artikuliranih glasova koji oblikuju riječi i rečenice“ (Veliki rječnik hrvatskoga jezika, 2006: 527, 371). Na važnost jasnog razlikovanja jezika od govora prvi je upozorio jezikoslovac Ferdinand de Saussure koji je smatrao da se „...jezik sastoji od koherentnog i potpunog gramatičkog sustava, koji pripada skupini pojedinaca, dok je govor (franc. parole) specifična uporaba jezika, kakvu jeziku daje pojedinac u određenom slučaju...“ (prema Šego, 2005: 246). Dakle jezik je apstraktan, kolektivan, opći fenomen, a govor je konkretno ostvarenje toga fenomena u nekom vremenu i na nekom prostoru. Jasno je stoga da se jezik trajno raslojava i mijenja te da je različit u različitim vremenima i na različitim prostorima svojega ostvarivanja.

Hrvatski jezik, u smislu prostornoga raslojavanja, čine tri narječja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko. U štokavskom narječju (prema Lisac, 2003) razlikuju se zapadna i istočna štokavština, a dubrovački govor najistočniji je među zapadnim štokavskim govorima, stoga je važno opisati raslojenost štokavskoga narječja kao kategorizacijske osnove dubrovačkoga govora.

Da bi se koji dijalekt smatrao pripadnim štokavskom narječju, treba zadovoljavati određene kriterije. Prije svega to je kriteriji akcentuacije koji određuje pripada li dijalekt novoštokavskoj akcentuaciji ili od nje odstupa. Drugi kriteriji je refleks jata, a naposljetku se određuje dijalekt kao šćakavski ili štakavski. Postoje i drugi kriteriji koji se uglavnom izostavljaju kako bi klasifikacija dijalekata bila jasnija (usp. Lisac, 2003). Štokavski dijalekti hrvatskoga jezika jesu: slavonski, zapadni, istočnohercegovačko-krajiški i istočnobosanski (Lisac, 2003).

Dubrovački govor pripada istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu. S obzirom na to da je ovaj rad usmjeren samo na dubrovački govor, zemljopisno prostiranje cjelokupnog štokavskog narječja i istočnohercegovačkog-krajiškog dijalekta je zanemareno, međutim navode se karakteristike istočnohercegovačko-krajiškog dijalekta kao uvod u pojedinosti dubrovačkoga govora.

Refleks jata u istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu svakako je (i)jekavski, međutim on je ponegdje jednosložan, a ponegdje dvosložan. Nerijetko se događa da na jat utječe naglasak i slog, kao što je to slučaj za dubrovačko područje kod kojeg je oblik jata jednosložan i dvosložan. Kratki oblik jata doveo je do nove jotacije iza glasova /l/, /n/, /t/ i /d/. Osim jotacije, kratki jat nakon glasa /r/ nekad je davao oblik *je* (*mrježa*), ipak ta se karakteristika s vremenom izgubila (*mreža*), zadržava se samo onda kada se *rj* nalazi na granici sloga (*starješina*). Na razini fonologije, osim navedenih, zastupljene su i ove karakteristike: ispred glasa /j/ jat je asimilacijom prešao u /i/, refleks samoglasnog /l/ u /u/, a diftong /ao/ sažima se u /ō/. Rijetko dolazi do odstupanja u izgovoru vokala, međutim javljaju se govori koji dugo *a* izgovaraju kao *ɑ* (zatvoreno) i oni kod kojih *o* prelazi u *u*. Suglasnici *ś* i *ź* su česta pojava (*klâše* „*klasje*“) kao i prijelaz *ž* u *r* (*mòre*). Naglasak je četveroakcenatski te prati pravila naglašavanja standardnoga jezika. Uglavnom se duljine iza akcenata ne skraćuju, a dosljedno je i prebacivanje naglaska na proklitiku. Na morfološkoj razini neke od karakteristika jesu: muška imena koja završavaju glasom /o/ dekliniraju se kao imenice ženskoga roda na završni glas /a/ (*Péro – Péra*), instrumentalu jednine imenica ženskoga roda na suglasnik se dodaje nastavak *-i* (*svòjōm křvi*), jednosložne imenice muškoga roda u množini imaju neproširene oblike (*dlàni*), što se ponegdje

javlja i kod dvosložnih imenica navedenog roda (*čãgji* „*čagljevi*“). Arhaičnost je česta pojava deklinacija, što je vidljivo kod imenica ženskoga roda koje u dativu, lokativu i instrumentalu imaju nastavke *-ami* ili *-ama* (*kòzami*, *žènama*). Genitiv množine poznaje ostatke dvojine, što je vidljivo iz nastavka *-iju* (*òčijū*). Oblik enklitike *je* (ne *ju*) zastupljen je uglavnom u svim govorima ovoga dijalekta kad je riječ o akuzativu jednine osobne zamjenice ženskoga roda. Infinitivi ovoga dijalekta u velikom broju govora imaju nastavak *-i*. Aorist je zastupljeniji na sjeverozapadu, a imperfekt na jugoistoku, dok je za oba područja ustaljena konstrukcija futura *budem + infinitiv*. Sintaksa, za razliku od fonologije i morfologije, broji manji broj specifičnosti kad je riječ o istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu. Istaknuto je sve rjeđe korištenje historijskog imperativa i historijskog infinitiva. Bezlične su vrste rečenica česte, a uz to postoje veze *za + infinitiv* te *bez + da*.¹ Na bogatstvo leksika ovoga dijalekta utjecali su geografski položaj, kulturna, vjerska i povijesna zbivanja nizom stoljeća. U unutrašnjosti su zastupljeni turcizmi dok obalom dominiraju riječi romanskih jezika. Brojni su primjeri fonološke, morfološke i leksičke raznovrsnosti govora ovoga dijalekta (Lisac, 2003).

Tolja (2020) je istraživao promjenu dubrovačkoga govora obuhvativši leksik od prve polovine 16. pa do prve polovine 20. stoljeća. *Dundo Maroje* i *Skup te Rječnik dubrovačkoga govora* (prvo izdanje objavljeno 2002. godine) poslužili su mu kao leksički obrasci, a dio istraživanja i uočene promjene iznio je u predgovoru *Rječnika dubrovačkoga govora* (2020). Istraživanje je pokazalo da Držićeve komedije sadrže 958 temeljnih dubrovačkih riječi od kojih je samo 364 (38%) preživjela, odnosno njih 364 smatramo leksičkim trajnicama. Neke od njih su: *àdio*, *bòkāl/bòkār*, *dànaske*, *Dživo*, *fèrmat*, *gùstat*, *iskat*, *kòlāna*, *múcat*, *nàšjenac*, *òsto*, *pàsāt*, *skítāt*, *tràtat*. Promjene se nisu dogodile samo na leksičkoj razini. U prvoj polovini 16. stoljeća dobrovački govor nije poznavao jotaciju, stoga glas /đ/ nije karakterističan za taj period. Osim navedenoga, 16. stoljeće ne poznaje ni sažimanje diftongā /ao/ i /uo/ na kraju riječi u vokal /ō/: *glèdo* < *gledao*, *umbô* < *ûmbuo*. Zanimljiva je promjena umetanja glasa /j/; u prvoj polovini 16. stoljeća glas /j/ umetao se između /re/: *crjevljar*, *prješa*, *nesrjeća*. Danas ta pojava ne postoji, ali se pojavila sasvim nova: umetanje glasa /j/ između /io/: *bìjo*, *ùhitijo*, *vìdijo*. Akuzativ osobne zamjenice *òna* u prvoj polovini 20. stoljeća poznaje samo oblik *je*, a nekad je poznavao samo oblik *ju*. Aorist je bio najprisutnije glagolsko vrijeme prve polovine 16. stoljeća, da bi s vremenom potpuno iščezao, zadržavajući se samo u oblikovanju kondicionala. Osim toga, dvočlane sintagme sastavljene od nenaglašenog oblika osobne zamjenice i nenaglašenog

---

¹ Svi navedeni primjeri preuzeti su iz Lisac (2003: 99 – 104).

oblika prezenta pomoćnog glagola, nekad su imale obrnut redosljed nego što ga imaju danas: *čuo ga sam, ja te ću, zaklat ga ću.*² Stoga Tolja (2020: 25) zaključuje:

Nakon usporedbe dubrovačkoga govora kakav je vladao negdje do kraja prve polovine 20. st. sa suvremenim, aktualnim mjesnim dubrovačkim govorom, poznavatelji obaju lako će zaključiti kako su neka ranija obilježja potpuno iščeznula, dok se neka održavaju, u manjim ili većim tragovima.

U nastavku teksta donose se detaljnije lingvističke i sociolingvističke odlike dubrovačkoga govora.

---

² Primjeri preuzeti iz Tolja (2020: 15 – 20).

2. KARAKTERISTIKE DUBROVAČKOGA GOVORA

Brojni su lingvisti proučavali specifičnosti ovoga govora. Zbog brojnih osobitosti posebno na području fonologije, dubrovački govor lako je uočljiv i prepoznatljiv pa rijetko tko neće prepoznati Dubrovkinju ili Dubrovčanina na temelju njihova načina izražavanja. U daljnjem tekstu navode se neke od karakteristika dubrovačkoga govora koje Tolja (2020) iznosi u *Rječniku dubrovačkoga govora*:

2.1. Zastupljenost romanskoga leksika

Kada se govori o zastupljenosti romanskoga leksika u dubrovačkom govoru, onda se misli na talijanizme koji su posljedica povijesnih trgovačkih veza i odnosa Dubrovčana s Mlecima. Najveći dio fonda čine talijanizmi toskanskoga dijalekta, pri čemu razlikujemo primljenice i izvedenice. Primljenice označavaju one riječi koje nazivamo talijanizmima jer su primljene iz talijanskoga jezika. Takve riječi poprimaju dubrovačku naglasnu strukturu. Do grafemske promijene ne mora doći (*lapis* > *lâpis*, *tenda* > *tênda*), ali može se pojaviti ili kao manja promjena (*dispetto* > *dèspet*, *pazienza* > *pàcijēnca*) ili kao veća promjena (*babbuccia* > *pàpuča*, *cocoveggia* > *kùkuvija*). Izvedenice ne čine riječi koje su izravno prenesene u dubrovački govor već čiji se korijen nalazi u riječima talijanskoga jezika (*tal. confusione* > *konfuzijōn* > *konfuzijōnat*, *tal. goloso* > *gùlōz* > *gùlōština*, *gulòzan*, *gulozàrija*, *gulòzača*...).³

2.2. Ikavizmi

Kao što je već spomenuto, dubrovački govor pripada istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu koji je dio štokavskoga narječja. Međutim, Dubrovnik se nekad smatrao čakavskim i ikavskim gradom. Proučavanjem govora i pisane baštine utvrđeno je da su čakavizmi posljedica zemljopisne blizine i međusobnog utjecaja Dubrovčana i dalmatinskih čakavaca te da dubrovački govor ne sadrži nikakve posebne čakavizme koji se ne bi našli i u drugim govorima koji graniče s čakavskim regijama. Za razliku od čakavizama, dubrovačka ikavica nije rezultat zemljopisne blizine jer su ikavizmi u Dubrovniku slični onima u istočnoj Bosni, što znači da

---

³ Primjeri preuzeti iz Tolja (2020: 46 – 47).

nema dodirnih zemljopisnih točaka. Ta povezanost ikavizama uzima se kao zajednička nasljedna razvojna tendencija govora (Lisac, 2003).

Iako je dubrovački govor (i)jekavski u prošlosti je imao veliku zastupljenost ikavizama. Danas se ikavizmi očituju u riječima s početnim diftongom /pr/ i /ri/. Na primjer: *prīko*, *prinemágat*, *pripòtenca*, *rikuperávat*, *rìspet*, *ripetiškát*.⁴

2.3. Dva vida atribucije

Atribucija se vrši onako kako vrijedi i za standardni hrvatski jezik – atribut prethodi atribuiranoj imenici. Osim toga načina pojavljuje se i redosljed u kojem imenica prethodi atributu: *Bìće zà Světōga Vlāha mènstrē zèlenē. Òdnekle dōlazī vōnj rībē prīgānē*.⁵

2.4. Afrikatni glas /s/

Ova pojava nije strogo definirana. Glas koji se ostvaruje prijelazni je oblik između glasova /s/ i /z/ ili samo prigušeni glas /z/. Na rečeničnoj razini Tolja (2020) navodi ove rečenične primjere: *Sāmo nēkolikō korākā od Òrlāndovē stātuē je Spōnsa. Kōliko kōstā lītra bēnsīnē. Ka(d) dōdē vrijēme ot pomādōrā, pōčmū žēne po fūnjestrāma sūšit kōnsērvu*.⁶

2.5. Nosni (nazalni izgovor)

Glasovi /j/ ili /m/ na kraju riječi zamijenjeni su glasom /n/. Ovo je pojava novijeg vremena jer nije zabilježena u tekstovima dubrovačkih književnika ranijih stoljeća. *Znala san jā da jon je ōn štò kōza prácu. Ako blúza pūšta, ne pèri je z drügōn rōbōn. Nāvijo san zvejārīn da ūjutro ne prīspīn*.⁷

---

⁴ Primjeri preuzeti iz Tolja (2020: 20).

⁵ Ibid. Str. 21.

⁶ Ibid. Str. 22.

⁷ Ibid.

2.6. Prozodijski sustav

Dubrovački govor poznaje naglasni sustav hrvatskoga standardnoga jezika. Ipak, jedna od posebnosti jest pomicanje naglasaka prema početku riječi, pri čemu na mjestu prijašnjeg mjesta naglasak nastaje zanaglasna dužina, a naglasak se mijenja: *figūra* < *figúra*, *čokòlāta* < *čokoláda*. Zanaglasna dužina ne pojavljuje se uvijek (*òtvarat* < *otváрати*), kao ni promijenjeni naglasak (*àtletika* < *atlètika*). Rjeđa je pojava pomicanja naglasaka prema kraju riječi, ali je svejedno prisutna: *gospòđa* < *gòspòđa*.⁸

2.7. Zatvoren i otegnut izgovor

Ovo je jedna od najprepoznatljivijih posebnosti ovoga govora, a očituje se zatvorenošću vokala /a/ koji pri tome zvuči kao diftong /ua/. Zatvoreno /a/ ostvaruje se u samom Dubrovniku, dok ga njegova okolica ostvaruje rjeđe. Primjeri navedeni u *Rječniku* (2020) su: *gr^uád*, *dv^uádeseti*, *gl^uáva*, *j^uáje*, *p^uápe* i ostali. Osim navedenoga, prepoznatljiva zanaglasna dužina javlja se u zavisnim (kosim) padežima imenskih riječi. Nositelji zanaglasne dužine svi su vokali nakon naglašenoga: *prásācā*, *izrēpānū*, *mjēndūlā*.⁹ Ligorio (2010) je istraživao brojnost i međusobne odnose aktivnih glasova dubrovačkoga govora. Autor u svom radu daje iscrpan prikaz fonemike dubrovačkoga govora te dolazi do zaključka da je dubrovački govor natprosječno vokalan.

---

⁸ Ibid. Str. 23–24.

⁹ Ibid. Str. 24.

2.8. Onomastika

U *Rječniku* (2020) su navedena tradicionalna dubrovačka muška i ženska imena. Zabilježena muška imena: *Andriko, Ándro, Àntūn, Bálđo, Báro, Cvijéto, Džívo, Đuriša* (karakteristično za područje Konavala), *Đúro, Fráno, Ālār, Jáko, Jéro, Jóso, Krísto, Lùidž/Lùidđ, Lùkan, Lúko, Lùkša, Máto, Mího, Níko, Níkša, Níno, Pépo/Pèpo, Rádo, Sábo, Sánto, Stijépo, Úđo* (od Euđenio), *Více, Vláho*.¹⁰

Znamenito je, da je ime sveca, dubrovačkoga pokroviteľa, uzeto iz grčkoga; jer, u doba kad su ostali katolici našega naroda od latinskog *Blasius* načinili *Blaž*, Dubrovčani su od *Βλάσιος* napravili posve pravilno *Vlâsij*. (...) a ujedno je postao deminutiv *Vláho*, koji je oblik sad najobičniji.

(Budmani, 1883: 168)

Zabilježena ženska imena: *Dubrāvka, Džíva, Džíve, Đída, Đíde, Fràna, Fráne, Frànica, Jáke, Jéle, Jèlica, Jèlīnka, Jélka, Kàta, Káte, Kàtica, Kàtura, Kláre, Lúce, Lùidža/Lùidđa, Lúkre, Màda, Máde, Màra, Máre, Marići/Màrūnka/Màruška* (od Marija), *Nike, Níkica, Nína, Páve, Pávle, Pépe/Pèpīna* (od Josipa), *Pèra, Pére, Póle, Síđe* (od Sidonija), *Tére, Úđe* (od Euđenija), *Vica*.¹¹

Muška imena na /-o/ sklanjaju se po /a/ sklonidbi, a ona koja završavaju glasom /-e/ sklanjaju se po /e/ sklonidbi kao imenice ženskoga roda. Dubrovačka ženska imena obično završavaju nastavkom /-e/ imajući dugosilazni naglasak. S vremenom su takva imena dobila svoje inačice s nastavkom /a/ i kratkosilaznim naglaskom: *Mâre - Màra, Frâne - Fràna, Džíve - Džíva*. Kada se sufiks /-lo/ doda na glagolsku osnovu nastaje određeni oblik imenice koji često prelazi u nadimak: *Prěšilo, Njorkètalo*. Ta je pojava dovela do ukorjenjivanja i nekih prezimena: *Hrdalo, Laptalo*.¹²

¹⁰ Navedeni primjeri preuzeti iz *Rječnik dubrovačkoga govora* (2020).

¹¹ Ibid.

¹² Ibid. Str. 85.

2.9. Ostale karakteristike

Osim navedenih, dubrovački govor odlikuju i druge karakteristike od kojih će se neke navesti u nastavku, no ostat će još uvijek i nespomenutih posebnosti.

Izostanak epentetskog /l/: *biljet/bijet, čeljād/čējād, divljī/divjī, ljubica/jùbica*.

Umetanje glasa /j/ između glasova /i/ i /o/: *mírijo, ùhitijo, v̀dijio*.

Zamjena /hv/ s /f/: *fála, fálit*.

Gubljenje glasova /t/ i /d/ na kraju riječi: *bòlēs, čīs, dēsē, mās*.

Neke riječi sa suglasnicima /šć/ i /sc/ gube glasove /š/ i /c/: *òračić, práca, ùbručić*.

Instrumental jednine često završava nastavkom /-on/: *jéžon, kònjon, nóžon*.

Genitiv množine imenica muškog roda ima nastavak /-ā/: *gālēbā, grādovā*.

Aktivna je uporaba imenica *ćérce* i *sínko*, ali ne u rodbinskoj vezi već u obraćanju iz dragosti.

Ovaj govor ne poznaje nenaglašeni oblik /si/ za dativ zamjenice *sěbe*.

Zamjenica *kò* u dativu i lokativu ima oblik *kòmu*, a instrumental *kìjen*. Pokazne zamjenice poznavanju sljedeće oblike: *òvi/ s òvijen/ od òvemu/ òvijēh*.

Brojevne imenice i zbirni brojevi imaju morfem /er/: *čtvèrica, četvero*.

Infinitiv gubi /-i/: *čitāt, hòdit, dòć, ispec*.

Morfem /-u/ u 3. licu množine: *govoru, radu, činu*.

Aktivan govor ne poznaje aorist i imperfekt, ali je zato pluskvamperfekt česta pojava: *bìjo san dòšō*.

Oblik *bi*, pomoćnog glagola *biti* u aoristu, koristi se za sva lica u kondicionalu.

Sažimanje vokalne skupine /-ao/: *glèdō, rèkō, slùšō*.¹³

---

¹³ Ibid. Str. 79–87.

2.10. Riječi i rječnici dubrovačkoga govora

U promišljanjima o riječima dubrovačkoga govora i o sastavljanju rječnika toga govora autorica Brbora-Majstorović (1998) ističe problem podrijetla riječi u dubrovačkom govoru, odnosno etimološke složenosti dubrovačkoga leksika. Posuđenice vuku svoje korijene iz izumrlih i živih romanskih jezika. To su u prvom redu talijanizmi koji se dijele s obzirom na regiju iz koje potječu te oblici riječi starodalmatinskoga i roguzejskoga koji više nisu u uporabi. Osim toga, postavlja se pitanje koje riječi uvrstiti u rječnik; autorica (1998) predlaže načelo učestalosti bilo pisane ili govorne, prilikom čega bi naglasak zadržao današnji izgovor, iako je i on s vremenom promijenjen. Daljnji problem predstavljaju riječi koje su zabilježene samo u pisanom obliku ili pak one koje su u različitim izvorima različito naglašene.

Do 2011. godine objavljena su tri rječnika dubrovačkoga govora: *Rječnik dubrovačkoga govora* (2002) čiji su autori Mihajlo Bojanić i Rastislava Trivunac, *Škrinja uspomena – Dubrovački jezični pabirci* (2010) čija je autorica Melita Bego-Urban i *Naški – Dubrovački rječnik* (2011) čiji su autori Davor Mladošić i Maja Milošević. Svaki od navedenih rječnika ima svoje metodološke posebnosti, odnosno razlikuju se u načinu i opsežnosti prikupljanja leksičke građe, njezinoj vremenskoj i prostornoj lokaliziranosti, sadržaju rječničke natuknice, etimološkim određenjima itd.

Ovaj se rad oslanja na *Rječnik dubrovačkoga govora* (2020) jer on sadrži najveći broj leksičke građe koja je osim toga prikupljena na području *Grada* u trajanju od ukupno 80 godina, a odnosi se na prvu polovinu 20. stoljeća. Osim toga, u prikupljanju građe bilježen je isključivo aktivan leksik autentičnih Dubrovčana, a izostavljane su riječi koje su plod sjećanja ili one koje su preuzete iz literature. Vrijednost ovoga rječnika leži i u rječničkim natuknicama. Svaka natuknica (što nije slučaj s ostalim rječnicima) ima označen naglasak i zanaglasnu dužinu. Označena je vrsta riječi, rod (za pridjeve se navode nastavci za srednji i ženski rod uz puni oblik pridjeva u muškome rodu), glagolski vid, deminutiv – augmentativ – pejorativ (ondje gdje je to potrebno), etimološki korijeni i druga obilježja. U navedenom rječniku zabilježeno je 10 888 rječničkih natuknica. Svaka natuknica stavljena je u komunikacijski kontekst dubrovačkoga govora, najčešće u obliku sintagme, fraze ili rečenice (ukupno 13 074 rečenica). Primjer jedne rječničke natuknice (*Rječnik dubrovačkoga govora*, 2020: 197):

ffòka ž (*tal. fiocco*) **1.** od šire ili uže vrpce izrađen leptirski čvor, mašna. – *Skòro svàkō žènskō dijéte je imalo ffòku na glávi.* **2.** muška leptir-mašna. – *Pòšō je na večeru ù crnōm vèstītu s ffòkōn.*

Rječnik je prvi put objavljen 2002. godine u nakladi Srpske akademije nauka i umetnosti i Instituta za srpski jezik. Nikola Tolja transliterirao je i prilagodio *Rječnik dubrovačkoga govora* iz 2002. te ponovno objavio u vlastitoj nakladi 2020. godine.

2.11. Pitanje ugroženosti dubrovačkoga govora

Svaki je jezik i svaki govor živ fenomen koji se trajno mijenja. Danas je mijenjanje dubrovačkoga govora, kao i svih drugih govora hrvatskoga jezika, posebno očito, a pod utjecajem je komunikacije iz medija, popularne kulture te standardnoga jezika. No uz globalizacijske trendove dokidanja jezične raznolikosti, neprestano su prisutni i trendovi njezina poticanja.

Vulić (2015) smatra da živimo u vremenu sve veće dominacije mjesnih govora, o čemu svjedoči izdavanje sve većeg broja dijalektnih rječnika. Popularizacija mjesnih govora ne proizlazi samo iz osvještavanja govorne baštine nego i iz trenda koji naglašava važnost regija i regionalnih vrijednosti.

Njegovanje jezične, odnosno govorne baštine nekoga mjesta, nikad ne bi trebalo biti na štetu standardnoga jezika, kao što ni učenje standarda nikad ne bi trebalo biti na štetu nekog dijalekta odnosno mjesnoga govora. Isto vrijedi i za strane jezike, koji ne bi trebali predstavljati prijetnju standardu neke države. Svaki jezik i svaki jezični varijetet imaju svoju komunikacijsku ulogu, a vješt govornik svoj izričaj zna prilagoditi komunikacijskim okolnostima.

3. OVLADAVANJE DJECE DUBROVAČKIM GOVOROM I MOGUĆNOSTI OKOLINSKOG POTICANJA TOGA PROCESA

Učenje jezika i usvajanje govora složen je proces za koji su se zanimali i još se uvijek zanimaju brojni jezikoslovci, psiholozi i sociolozi. Istraživanja jezika i govora omogućila su razvoj mnogih teorija o usvajanju i učenju jezika, ipak nijedna nije jednoglasno zauzela poziciju vodeće i apsolutno točne teorije. Među teorijskim modelima usvajanja jezika moguće je izdvojiti one koji naglašavaju utjecaj ljudskog biološkog nasljeđa u tom procesu i one koji naglašavaju utjecaj okoline. No i okolinski i biološki (genetski) čimbenici nužni su za djetetovo ovladavanje jezikom jer, dakako, neće jezikom ovladati nijedno drugo živo biće, ma koliko ga se poticalo na to, kao što neće jezikom ovladati ni ono ljudsko biće koje nije imalo priliku biti u ljudskoj, govorećoj okolini. Ne ulazeći u teorijske aspekte, u nastavku se navode opće činjenice učenja jezika povezanih s mogućnostima i rješenjima poticanja dubrovačkoga govora.

Razlikujemo dva načina ovladavanja jezikom. Prvi podrazumijeva usvajanje jezika, a drugi učenje jezika. Jezik koji usvajamo nazivamo materinskim. Taj se proces odvija spontano, najčešće nesvjesno, usporedno sa spoznajnim razvojem u prirodnom djetetovom okruženju. Učenje jezika, s druge pak strane, osmišljena je i planirana aktivnost koja se svjesno provodi, najčešće u odgojno-obrazovnim ustanovama. Svrha kako usvajanja tako i učenja jezika jest komunikacija.

Dječje ovladavanje jezičnom komunikacijom, odnosno dječje usvajanje jezika, obično se dijeli u dva osnovna dijela: predjezično razdoblje i jezično razdoblje (prema Pavličević-Franić, 2005). Na taj proces utječu brojni čimbenici: urođene sposobnosti, razvijen govorni i slušni aparat, društveno okruženje, mediji, dječja samoaktivnost. Ti čimbenici nemaju nužno pozitivan utjecaj, međutim, primijenjeni u pozitivnim okvirima djelovanja mogu doprinijeti ovladavanju govorom. Predjezično i jezično razdoblje načelno traju do treće godine, odnosno do treće godine dijete ovlada osnovom svoga materinskoga jezika i može se njime aktivno koristiti u svakodnevnoj komunikaciji. To znači da je u samim počecima usvajanja jezika najvažniji čimbenik, osim djeteta sama, djetetu najbliža okolina, odnosno obitelj. Stoga se često ističe važnost roditeljskoga govora, to jest njihova uporaba jezika u praksi, u ovom slučaju dubrovačkoga govora. Važan aspekt daljnjeg usvajanja jezika jesu odgojno-obrazovne ustanove – vrtići i škole. Budući da je igra djetetu imanentna aktivnost, usvajanje jezika u vrtiću i školi trebalo bi se provoditi u okviru jezičnih igara. Brojne su igre za poticanje ovladavanja

jezikom i govorom (usp. Peti-Stantić i Velički, 2008; Šego, 2009), a brojne od tih igara mogle bi se prilagoditi usvajaju dubrovačkoga govora.

Na primjer, u igrama glasovne analize (prepoznavanja glasova u riječima) moguće se je koristiti se riječima dubrovačkoga govora, npr.: *Kažite koji je prvi glas u riječima škapi, selen, crevlja, libro, placa? Kažite koji je posljednji glas u riječima stomak, balun, bursa, kučak, butiga? Kažite sve glasove u riječima beškot, cukar, dilet, ombrela, pitura itd...*

(Označene riječi imaju redom sljedeće značenje: *čarapa, celer, cipela, knjiga, tržnica, trbuh, lopta, torba, pas, dućan, dvopek, šećer, prsluk, kišobran, boja.*)

Osim jezičnim igrama, jezični se razvoj može poticati i glazbom. Pudrlja (2016) navodi da su vrednote govorenog jezika u uskoj povezanosti s elementima glazbe. Autorica brojalice, kao svakodnevnu pojavu u igri, smatra glazbenim stimulansom u govornoj komunikaciji. Budući da se govor usvaja slušanjem, pjesme su nezaobilazno sredstvo poučavanja, stoga je važno da djetetova okolina prepoznaje važnost glazbe i primjeni je u jezičnom razvoju. Sukladno navedenom, navodi se primjer dubrovačkoga glazbenog stvaralaštva koje može poslužiti u jezičnom razvoju dubrovačkoga govora.

Poznati Dubrovčani, među njima i Luko Paljetak, pisali su tekstove za dječji zbor *Mali raspjevani Dubrovnik* koji je osnovan 1962. godine pod vodstvom dubrovačkoga skladatelja, gitariste i dirigenta Đela Jusića. Tekstovi inspirirani *Gradom* i obogaćeni brojnim dubrovačkim riječima omogućili su djeci upoznavanje i savladavanje govora, govornih posebnosti i riječi dubrovačkoga govora. Kao primjer poslužit će pjesma *Ljetni đir* čiji je tekst napisao dubrovački književnik Davor Mojaš, a koja je objavljena 2012. godine u albumu *Zlatna kolekcija*. Već u samome naslovu koristi se dubrovačka riječ *đir* (i: džîr)¹⁴ koja označava hodanje gore-dolje ili naokolo na istoj relaciji. Jedan od stihova istoimene pjesme glasi: „...nije me vidjela doli na kantunu, kako je čekam u bijelom paletunu...“¹⁵, dijete iz tog stiha prepoznaje riječ kojom se koristi u svakodnevnoj komunikaciji, a to je *kantun* (tal. *cantone*)¹⁶ koja označava ugao. Riječ koja bi djetetu mogla biti nepoznata jest *paletun*, tada bi govorni uzor djetetu trebao objasniti značenje riječi i dati primjeren kontekst za nju: „Múškî nõsũ palètũn i gaće, a ženskẽ vèstu ili blúzu ì kotulu“ (Rječnik dubrovačkoga govora, 2020: 404). Tim bi postupkom dijete usvojilo značenje riječi te dodatno obogatilo svoj rječnički opus smještanjem riječi u kontekst s drugim

---

¹⁴ Rječnik dubrovačkoga govora, 2020.

¹⁵ Pjesma u cijelosti dostupna na: <https://www.youtube.com/watch?v=8D2eVmk4bVU> (pristup 28.1.2022.)

¹⁶ Rječnik dubrovačkoga govora, 2020.

dubrovačkim riječima. Uz navedeno, djetetu bi bilo prigodno prikazati riječ ilustracijom ili fotografijom te ponuditi i izraz na standardnom hrvatskom jeziku.

Čitanje kao jezična djelatnost omogućuje djeci daljnje širenje rječničkog opusa. Ukoliko se djeci omogući pristup djelima dubrovačkih autora, ona će samostalno bogatiti svoj rječnik. Nepoznate riječi bit će stavljene u djeci prihvatljiv kontekst, stoga pomoć roditelja ili odgojitelja u razumijevanju neće nužno biti potrebna, odnosno dijete će usvajati riječi na razini samoaktivnosti. Djeci je svakako neprimjereno dati na čitanje Držićeva i Gundulićeva djela, međutim objavljuje se sve više djela dubrovačke dječje književnosti, među kojima valja istaknuti stripove, slikovnice i priče brojnih dubrovačkih autora, a neki od poznatih naslova jesu: *Intervju s Orlandom*, *U vremeplovu Republike*, *Zločesta godina*, *Ivan Gundulić*, *Zgode i nezgode Marojice Caboge*, *Marin Držić*.

Mediji su svakako nezaobilazan čimbenik utjecaja na dječji govor. Televizija, radio i internet trokut su 21. stoljeća na kojem balansiraju nove generacije budućih đaka. *Dubrovačka televizija*, premda još uvijek nije osmislila emisije kojima bi se obraćala najmlađima, promovira dubrovački govor emisijom *Kuriozitati* koja se u trajanju od petnaest minuta emitira od 2018. godine.

Emisija "Kuriozitati" zamišljena je kao kratki podsjetnik na lokalni govorni idiom, dijalekt ili dijalektno obojen govor. Mogući izvori zavičajne kulture, koji predstavljaju kulturni identitet jedne zajednice, najčešće su izostavljeni iz izbora zavičajne građe koja se arhivira jer u doticaj s javnošću dolaze u nestabilnom obliku, odnosno medijskom obliku koji nije uobičajen. Upravo stoga, emisijom se želi vratiti iz zaborava govor koji je važan za baštinu ovoga kraja. Emisija se sastoji od uvodnog teksta, odabranog iz novina koji su karakteristični za dubrovački govor i dubrovački humor i sadrže mnoge podatke o ljudima i prilikama toga vremena, a koje se nalaze sačuvane u Dubrovačkim knjižnicama u posebnom, digitalnom obliku. Nakon što se izdvoji nekoliko riječi koje su specifične za dubrovački govor, provodi se anketa s ljudima u povijesnoj jezgri Grada kako bi se dobila slika o poznavanju narječja, a nakon toga slijedi pojašnjenje uz vizualizaciju pojma.

(*Kuriozitati*, Dubrovačka televizija)¹⁷

---

¹⁷ Tekst preuzet s internetske stranice Dubrovačke televizije. <https://dutv.hr/emisije/kuriozitati/> (pristup 28.1.2022.)

Važno je istaknuti i djelovanje *Radio Dubrovnika* koji kroz emisije, kao što su: *Gradologija*, *Dubrovački kantun*, *Dubrovačka baština* i brojne druge, pruža mogućnost učenja i osvještavanja javnosti o važnosti dubrovačke kulturno-povijesne baštine i jezika.

U svemu navedenome svakako je neizostavno i samo sudjelovanje djece u različitim aktivnostima i događanjima koji otvaraju vrata učenju o bogatstvu *Grada*. Dubrovački muzeji organiziraju brojne edukativne radionice i projekte za djecu, a osim toga pružaju usluge različitih školskih programa.

Tolja (2020) hvali Dubrovčane jer su pokazali velik interes za svoju govornu baštinu, ali upozorava kako velik interes bez valjane naobrazbe može imati i negativnih učinaka.

Međutim, u silnoj želji da se doprinese oživljavanju dubrovačkog govora, uočavaju se mnogi krivi koraci, nedorečenosti, nesnalaženja, pogrešne interpretacije, neznanja i nekompetentnosti kao i pedagoški neprihvatljiv model približavanja dubrovačkoga govora učenicima samo nekih razreda, samo nekih dubrovačkih škola.

(Tolja, 2020: 8)

Roditelji, odgojitelji i učitelji, kao posrednici između djeteta i medija, događanja, literature i drugih sredstava, dužni su uputiti dijete u sve aspekte svoga okruženja, pa i u one jezične i komunikacijske, na pozitivan, edukativan i djeci prihvatljiv način.

4. DUBROVAČKI KAO ZAVIČAJNI GOVOR U ŠKOLI

Tijekom stručno-pedagoške prakse, koju sam 2020. godine obavljala u jednoj dubrovačkoj osnovnoj školi, ganuta sam bila postupcima jedne učiteljice. Svakoga jutra u 8:20 sati učiteljica je učenicima uključila radiopostaju *Radio Dubrovnika*. U to bi se vrijeme emitirala emisija *Gradoplov* koja traje svega nekoliko minuta te u „formi radiokalendara prati događaje iz dubrovačke povijesti – društvena, kulturna, sportska, politička zbivanja, koristeći znanstvenu literaturu i suvremene medije“ (Gradoplov, HRT, Radio Dubrovnik).¹⁸ Taj način uključivanja zavičajne baštine u odgoj i obrazovanje učenika uistinu je vrijedan primjer dobre prakse.

Poznavanje i njegovanje zavičajnoga govora jedna je od zadaća školskoga odgoja i obrazovanja, a na njezino ostvarivanje utječu brojni čimbenici, o čemu će biti riječ u nastavku teksta.

4.1. Različiti zavičajni govori u istome razredu

Prema Maček (1987) govornici različitih varijanti jednog dijasistema¹⁹ međusobno se razumiju. To razumijevanje uspoređuje s bilingvalizmom, odnosno govornik i sugovornik automatski „prevode“ izgovor, vokabular i gramatiku u komunikacijskoj situaciji. Postoje situacije u kojima se govornici razumiju, ali svaki od njih govor drugoga smatra neprihvatljivim. Govornik nestandardne varijante tako se može naći na udaru govornika standardne varijante, ali i obratno. Za primjer možemo uzeti sveopće poznatu jezičnu anegdotu u kojoj se govornici drugih dijalekata ili mjesnih govora izruguju dubrovačkom zatvorenošću vokala /a/ koji često zvuči kao diftong /ua/, izgovarajući riječi (najčešće imenicu *Gr^uād*) oponašajući navedeni diftong.

---

¹⁸ *Gradoplov*, Radio Dubrovnik. Preuzeto s <https://radio.hrt.hr/slusaonica/gradoplov> (pristup 3.11.2021.)

¹⁹ „Dijasistem (dija- + sistem), naziv za ukupnost osobina neke jezične zajednice svodivih na isti apstraktni model. Dijalekt je tako karakteriziran dijasistemom mjesnih govora i njihovih skupina, skupina dijalekata (narječje) dijasistemom dijalekata, jezik dijasistemom dijalektnih skupina“ (Hrvatska enciklopedija).

Razumljivost i „prevođenje“ nisu uvijek uvjetovani jezičnim aspektima već i sociolingvističkima.

Zanimljiva se paralela vidi i kod mladih učenika nekog stranog jezika, koji lako prihvaćaju svaki oblik što ga susretnu u filmu ili pjesmi, unatoč tome, ili upravo zato, što ga nastavnik ne upotrebljava ili možda pak zabranjuje.

(Maček, 1987: 26)

Iako je miješanje različitih zavičajnih govora rijetko, s obzirom na sve veću potrebu za urbanizacijom i seljenjem mladih obitelji u veće gradove, ta situacija svakako nije zanemariva.

4.2. Zavičajni govor u Nacionalnom kurikulumu (2019)

Standardni se jezik u školstvu našao u rascjepu između zavičajnog idioma i stranoga jezika. Učenici su sve više skloni učenju stranoga jezika, osobito engleskoga, naspram upoznavanju zavičajnih i kulturnih vrijednosti njihova zavičaja.

Od 2019. godine u hrvatskim se osnovnim školama nastava ostvaruje prema ciljevima i ishodima zadanim *Nacionalnim kurikulumom*. U tom se dokumentu pod opisom nastavnog predmeta Hrvatski jezik navodi sljedeće:

Učeći hrvatski jezik, učenici ovladavaju komunikacijskom jezičnom kompetencijom povezujući organski idiom i hrvatski standardni jezik (...). Osvještavaju i potrebu očuvanja hrvatskih dijalekata i govora te se stvaralački izražavaju na mjesnim govorima.²⁰

Kurikulum počiva na načelima od kojih se na problematiku zavičajnoga govora izravno odnosi načelo standardnoga jezika i zavičajnosti. Prema kurikulumu, učenik već od prvog razreda prepoznaje razliku između mjesnog i standardnoga govora.

---

²⁰ Cjeloviti *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole* (2019). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristup 5.11.2021.)

U kurikulumu se za svaki razred zadaju ishodi i razrade ishoda s obzirom na standardni jezik i zavičajni/dijalektni idiom. Redom po razredima to su sljedeći:

1. Razred:

*OŠ HJ A.1.6. Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.
Učenik prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika.*

2. Razred:

*OŠ HJ A.2.6. Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.
Učenik uspoređuje riječi mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.
Učenik sluša i govori tekstove na mjesnome govoru prikladne učeničkomu iskustvu, jezičnomu razvoju i interesima.
Učenik čita i piše kratke i jednostavne tekstove na mjesnome govoru u skladu sa svojim interesima, potrebama i iskustvom.*

3. Razred:

*OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.
Učenik uočava uvjetovanost uporabe zavičajnoga idioma ili hrvatskoga standardnog jezika komunikacijskom situacijom.
Učenik istražuje u mjesnim knjižnicama i zavičajnim muzejima tekstove vezane uz jezični identitet i baštinu.
Učenik prepoznaje povijesne jezične dokumente i spomenike kao kulturnu baštinu mjesta/zavičaja.*

4. Razred:

OŠ HJ A.4.6. Učenik objašnjava razliku između zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.

Prema navedenome, učenike se kroz sve razrede razredne nastave potiče na razumijevanje suodnosa dijalekta i standarda, na usklađivanje uporabe tih idioma prema komunikacijskoj situaciji, na istraživanje o svome zavičajnom govoru, kao i na stvaralaštvo u zavičajnom idiomu.

U predmetnoj se nastavi prema *Kurikulumu* (2019) kao ishod ne spominje zavičajni govor već su ishodi i njihove razrade usmjerene na povijesne razvoje hrvatskog jezika.

Očito je da hrvatska obrazovna politika uviđa važnost očuvanja zavičajnih govora, ali i pravilne uporabe hrvatskoga standardnog jezika.

Valja imati na umu da su upravo učitelji, nastavnici i profesori ključni i neizostavni mediji između navedenih ishoda i učenika. Oni su dužni kombinacijom različitih metoda i postupka organizirati aktivno učenje zavičajnoga govora. Međutim, praksa pokazuje da velik dio učitelja nije svjestan potrebe upoznavanja učenika s njihovim mjesnim govorom već se drže standarda kao jedinog ispravnog i vrijednog oblika poučavanja jezika. Osim toga, omjer brojnosti sadržaja i nastave Hrvatskoga jezika je takav da učitelji jednostavno ne uspijevaju s učenicima usvojiti sve sadržaje, stoga ih kategoriziraju u „bitne“ i one „manje bitne“, prema čemu zavičajni govor zasigurno nije u prvoj, to jest „bitnoj“ skupini. To uočava i Berbić Kolar (2015: 74):

Kulturna je identifikacija svake osobe vrlo važna za osobni razvoj i samopouzdanje. Svaki bi naš učenik trebao poznavati svoj zavičajni govor, zavičajnu književnost, zavičajnu povijest, zavičajnu glazbu kao i zavičajnu umjetnost u najširem kontekstu. Zasigurno postoje načini kojima se učenicima svi ovi sadržaji mogu predstaviti na zanimljiv i poticajan način koji će ih i same potaknuti na dublja i šira istraživanja svoga zavičaja u najširem kontekstu te riječi. Dio problema leži u nastavničkom kadru koji je preopterećen svim drugim nastavnim sadržajima i koji se nema vremena, a često ni volje ni želje pozabaviti onim što bi mu trebalo biti vrlo blisko i dostupno.

4.3. Školski rječnici zavičajnoga govora

Prilikom izrade učeničkih rječnika Vulić (2015) navodi kako učenici, nakon prikupljanja leksika, nisu u potpunosti gotovi s izradom rječnika. Autorica smatra da je kod prikupljene građe potrebno utvrditi zašto i na koji način se ona razlikuju od standarda. Veći problem Vulić (2015), jednako kao i Brbora-Majstorović (1998), vidi u određivanju podrijetla pojedinih riječi, odnosno u kojoj mjeri one pripadaju određenome mjesnom govoru. Taj problem je nezaobilazan čak i onda kada se radi o jednostavnom učeničkom rječniku. Ipak, važno je napomenuti da bez obzira na moguće prepreke u sastavljanju učeničkoga rječnika i

probleme na koje učenici i učitelji mogu naići, svaki pokušaj njegove izrade, istraživanja govora i mjesnog leksika, pridonosi učenikovom osvještavanju jezične različitosti, govornoga bogatstva i ljepote hrvatskoga jezika uopće te ga potiče na očuvanje svoga govora, ali i njegovanje hrvatskoga standarda.

Već je više puta potvrđena dobra nastavna praksa povjeravanja učenicima izradbe malih zavičajnih rječnika, nerijetko i specijaliziranih, terminoloških, pri čem su od velike pomoći bake i djedovi, stariji susjedi i drugi izvorni govornici pojedinoga govora, naravno uz neizostavnu stručnu pomoć samih nastavnika. Takav tip rječnika neminovno je razlikovan u odnosu na standardni jezik.

(Vulić, 2015: 81)

5. ISTRAŽIVANJE POZNAVANJA LEKSIKA DUBROVAČKOGA GOVORA MEĐU DJECOM ŠKOLSKE DOBI

5.1. Cilj i metodologija istraživanja

Spoznaja da se govor neprestano mijenja i da je nekadašnji aktivni leksik mjesnih govora sada očuvan jedino u dijalektnim rječnicima, pokretač je ovog istraživanja čiji je cilj utvrditi u kojoj mjeri učenici osnovne škole poznaju leksik dubrovačkoga govora i u kojoj se mjeri njime aktivno koriste.

Istraživanje je provedeno u veljači 2022. godine u Dubrovniku. U njemu su sudjelovali učenici 4. i 6. razreda dviju osnovnih škola. Instrument istraživanja bio je ispit znanja (Prilog 1.). Ispit se sastojao od 4 zadatka. U prvom je zadatku za riječ iz dubrovačkoga govora bilo potrebno napisati istoznačnicu iz hrvatskoga standarda. U drugom je zadatku vrijedilo obratno; za riječ iz hrvatskoga standardnoga jezika trebalo je napisati dubrovačku istoznačnicu. Osim toga, u oba su zadatka učenici označavali učestalost korištenja dubrovačkoga oblika. Riječi nisu birane po gramatičkim kategorijama, odnosno nije provjeravano koliko ispitanici poznaju imenice, glagole ili pridjeve, već su odabirane riječi s kojima se ispitanici mogu susresti u svojoj svakodnevnicu. Slikovni rječnici za djecu bili su orijentacija pri odabiru riječi, pa su u ispitu zastupljene riječi koje se odnose na prehranu, prostorije u kući, odjevne predmete i predmete svakodnevne uporabe. Treći zadatak odnosio se na onomastiku. Ispitanici su trebali napisati dubrovačka imena koja poznaju. U posljednjem zadatku ispitanici su pisali riječi dubrovačkoga govora kojima se koriste, a nisu obuhvaćene ispitom.

Ispit se rješavao na satu razrednoga odjela. Vrijeme predviđeno za cjelokupno rješavanje nije prelazilo 25 minuta.

Ispit je ispunilo 185 učenika. Analizirana su 124 ispita. Iz analize je izostavljen 61 ispit. Kriteriji za izuzimanje iz analize bili su: samo riješen 1. zadatak (22), samo riješen 2. zadatak (9), označena samo učestalost bez riješenosti zadataka (6), više od 90% neriješenosti (6). Još 18 ispita nije uzeto u obzir kako bi bio uspostavljen podjednak broj ispitanika oba spola i razreda, to jest, kako bi se ispitanici mogli usporediti s obzirom na rezultate. U konačnici, istraživanje je obuhvatilo 62 dječaka i 62 djevojčice od kojih polovica pripada 4. razredu, a polovica 6. razredu (31 dječak i 31 djevojčica u 4. te 31 dječak i 31 djevojčica u 6. razredu).

Za analizu podataka korišteni su programi *Excel* i *Statistica*.

Kako tijekom provedbe ispitivanja tako i u obradi prikupljenih podataka te u njihovu prikazu u ovom radu, poštovao se *Etički kodeks istraživanja s djecom* (Vlada Republike Hrvatske, Vijeće za djecu, 2020). Škole u kojima je ispitivanje provedeno dale su pisano dopuštenje za to.

5.2. Istraživačke hipoteze

Prije provedbe postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Djevojčice će ostvariti bolje rezultate u odnosu na dječake.

H2: Stariji učenici ostvarit će bolje rezultate u odnosu na mlađe.

H3: Učenici koji stanuju s bakom i/ili djedom ostvarit će bolje rezultate u odnosu na one učenike koji s njima ne stanuju.

Hipoteze su donese na temelju znanstvene prakse koja potvrđuje da djevojčice počinju ranije proizvoditi zvukove i izgovarati glasove. Brojne su studije dokazale da djevojčice u ranom djetinjstvu brže usvajaju gramatiku te u komunikaciji koriste dulje rečenice. „Najčešće biološko objašnjenje je brže tjelesno sazrijevanje djevojčica, za koje se vjeruje da potiče raniji razvoj lijeve hemisfere mozga“ (Berk, 2015: 377). Osim toga, potvrđeno je da roditelji imaju različite načine izražavanja u igri ovisno o spolu djeteta te da majke više razgovaraju sa svojim kćerima, nego sa sinovima. Međutim, iako razlike u spolovima postoje u ranome djetinjstvu, one su vrlo malene te s vremenom nestaju. Ovim se istraživanjem željelo utvrditi postoji li razlika između spolova u poznavanju dubrovačkoga leksika, a ukoliko postoji, pretpostavlja se da je u korist djevojčica zbog ranijeg i bržeg jezičnoga razvoja. Također, pretpostavlja se da će stariji učenici biti uspješniji jer su dulje izloženi vanjskim čimbenicima koji utječu na jezični razvoj. Jedan od tih čimbenika je obitelj, a kasnije vrtić i škola. „Pristup jeziku školske djece, koji je više misaon i analitičan, omogućuje im da uzmu u obzir višestruka značenja riječi...“ (Berk, 2015: 377). Djetetovo socijalno okruženje primaran je izvor usvajanja govora pa tako i rječničkog i sintagmatskog proširivanja. Uzevši u obzir da su majka i otac djetetovi govorni modeli jer s djetetom provede više vremena od bilo koje druge odrasle osobe, uloge tih modela mogli bi imati djedovi i bake, ali samo u onom slučaju kada provode gotovo podjednako vremena s djecom kao i njihovi roditelji. Stoga je pretpostavka da djeca koja žive s bakom i

djedom imaju širi dubrovački vokabular jer poznaju leksik dviju generacija (usp. Berk, 2015; Fekonja-Peklaj i Marjanovic-Umek, 2017).

5.3. Rezultati istraživanja

Svaki će zadatak biti analiziran zasebno. Prva dva zadatka uspoređivana su s obzirom na broj ostvarenih bodova, dok su preostala dva uspoređivana s obzirom na broj i raznolikost napisanih riječi.

5.3.1. Rezultati 1. zadatka

Kao što je već spomenuto, prvi je zadatak od ispitanika tražio da za riječ dubrovačkoga govora napiše istoznačnicu na hrvatskom standardom jeziku. Ukoliko je ispitanik točno napisao riječ dobio je 1 bod. Prvi zadatak ima 20 riječi, što ukupno iznosi 20 bodova.

Budući da su odgovori učenika bili raznoliki, prilikom bodovanja doneseni su sljedeći kriteriji:

Za dubrovačke riječi ove su standardnojezične istoznačnice: *pantarul* – *vilica*; *patata* – *krumpir*; *kajiš* – *pojas*, *remen*; *banja* – *kupaonica*, *zahod*; *saket* – *vrećica*; *pilo* – *umivaonik*, *sudoper*; *skalin* – *stepenica*; *lupež* – *lopov*, *kradljivac*; *drito* – *pravo*, *ravno*; *pržina* – *pijesak*, *šljunak*.

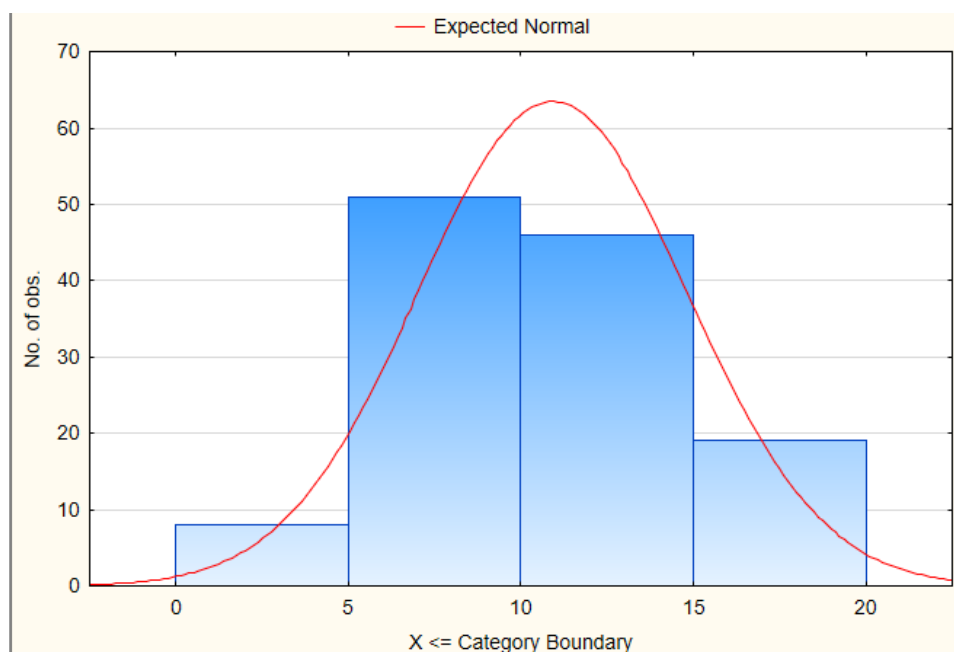
Iako u ovom istraživanju pozornost nije bila na pravopisu, treba spomenuti kako su kod ispitanika bile česte pravopisne nesigurnosti. Riječ *vrećica* često je pisana s pogrešnim dijakritičkim znakom (*vrečica*), a riječ *pijesak* od ukupno 81 ispitanika, njih 41 je napisalo riječ pogrešno, odnosno s kratkim jatom (*pjesak*), što znači da je ukupno 50% učenika riječ pravopisno pogrešno napisalo.

Zanimljivo je spomenuti kako su neki od ispitanika u višeznačnoj riječi *lupež* prepoznala njezino 2. značenje – razdjelnik utičnice.

Tablica 1. *Opći rezultati 1. zadatka prema broju bodova*

<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
124	10.9	2.00	19.00	3.9

Iz tablice 1. vidljivo je da od ukupno 20 bodova koje nosi 1. zadatak, ostvareno maksimalno 19 bodova, a minimalno 2 boda, što znači da nijedan od 124 ispitanika nije imao maksimalan broj bodova u prvome zadatku, odnosno niti jedan učenik nije znao za svih 20 riječi dubrovačkoga govora napisati točnu standardnojezičnu istoznačnicu. Prosječna vrijednost bodova iznosi 10.91935, a odstupanje od srednje vrijednosti (SD) je ± 3.896208 .

Slika 1. Histogram općih rezultata 1. zadatka prema broju bodova

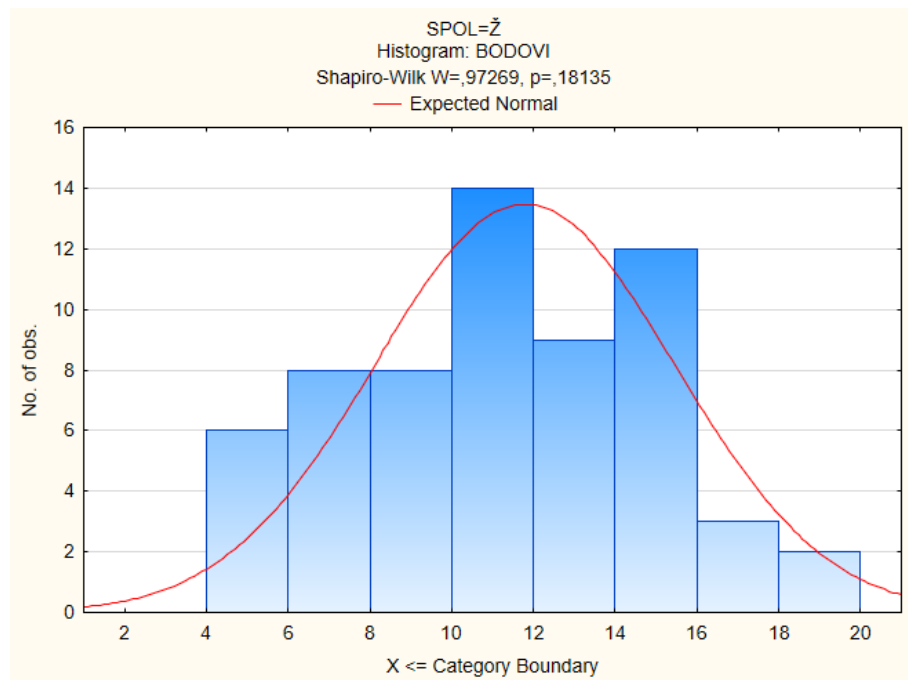
Slika 1. pokazuje da je najviše ispitanika u 1. zadatku imalo između 5 i 10 bodova. Osim toga, vidljiva je blaga (negativna) asimetričnost krivulje, međutim, izračunavanjem *skewnesa* (0,179082) utvrđeno je da se radi o zanemarivoj asimetričnosti.

Tablica 2. Bodovi 1. zadatka s obzirom na spol

spol	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
djevojčice (Ž)*	62	11.8	5.00	19.00	3.7
dječaci (M)*	62	10.0	2.00	19.00	3.9

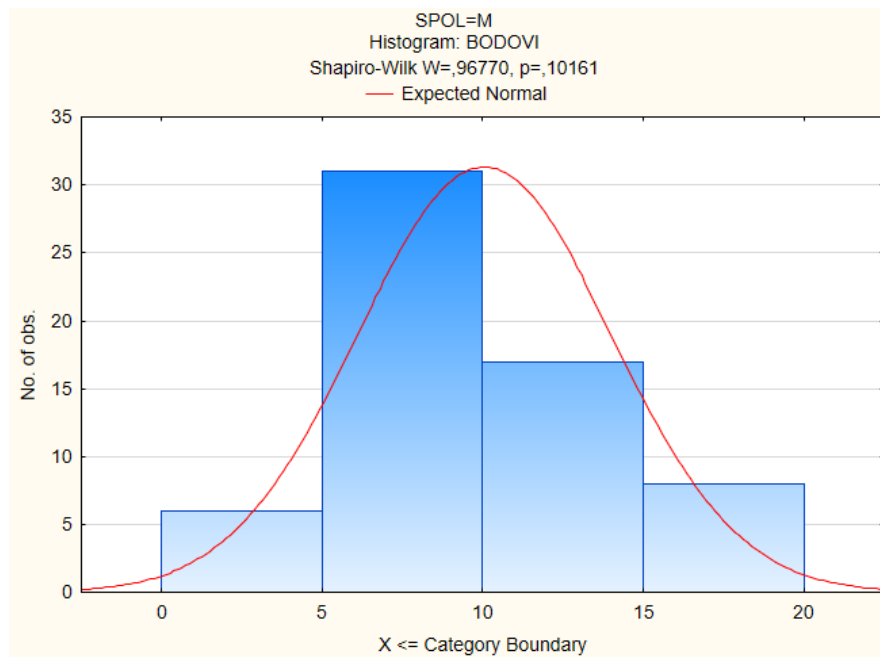
Napomena. U daljnjoj analizi oznake za skupine prema spolu Ž* i M*

Iz tablice 2. vidljivo je da se aritmetičke sredine uzoraka s obzirom na spol u većoj mjeri razlikuju. Kako bi se utvrdilo postoji li statistička značajnost razlike, korišten je *t-test* za nezavisne uzorke čiji je preduvjet normalnost distribucije. Kako bi se utvrdila normalnost distribucije, korišten je *Shapiro-Wilk test* koji je pogodan za male uzorke.

Slika 2. Rezultati Shapiro-Wilk testa za djevojčice ($p < 0.050$)

Slika 3. Rezultati Shapiro-Wilk testa za dječake ($p < 0.050$)

Prema nul-hipotezi (H_0) podaci u varijabli *BODOVI* normalno su distribuirani (za oba spola). Razina značajnosti provedenog testa je 0.181 (Ž) i 0.102 (M), time je $p_e > p_t$ ($0.181 > 0.050$ i $0.102 > 0.050$), prihvaćamo H_0 , što znači da su podaci normalno distribuirani i da je preduvjet *t*-testa zadovoljen.

Tablica 3. Rezultati *t*-testa

varijabla	<i>M</i> (Ž)	<i>M</i> (M)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i> *	<i>N</i> (Ž)	<i>N</i> (M)	<i>SD</i> (Ž)	<i>SD</i> (M)	<i>F</i> -ratio variances	<i>p</i> variances
BODOVI	11.8	10.0	2.54	122	0.012	62	62	3.7	3.9	1.16	0.572

Napomena. * $p < 0.050$

Tablica 3. prikazuje rezultate *t*-testa. Označeni dio tablice 3. odnosi se na homogenost varijanci jer je pretpostavka *t*-testa da se dva uzorka značajno ne razlikuju po varijabilitetu podataka. Budući da je homogenost preduvjet, potrebne podatke potrebno je interpretirati. Budući da je $p_e > p_t$ ($0.572 > 0.050$), ne postoji statistički značajna razlika u varijabilitetu dvaju uzoraka, stoga je rezultate *t*-testa moguće interpretirati. U interpretaciji H_0 polazi od pretpostavke da ne postoji statistički značajna razlika aritmetičkih sredina dvaju uzorka u ovom

slučaju između dječaka i djevojčica. Prema izračunu $p_e < p_t$ ($0.012 < 0.050$), H_0 se odbacuje, što znači da postoji statistički značajna razlika između prosječnog broja bodova dječaka i prosječnog broja bodova djevojčica na prvom zadatku ispita.

Tablica 4. Bodovi 1. zadatka s obzirom na razred

razred	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
četvrti (C)*	62	10.8	5.00	16.00	2.8
šesti (S)*	62	11.1	2.00	19.00	4.8

Napomena. U daljnjoj analizi oznake za skupine prema razredu C* i S*

Provjerom normalnosti distribucije za podatke tablice 4. utvrđeno je da su u četvrtom razredu podaci normalno distribuirani ($p_e > p_t = 0.080 > 0.050$), međutim, rezultati u šestom razredu nisu ($p_e < p_t = 0.014 < 0.050$). S obzirom na to, umjesto *t-testa* provodi se *Mann-Whitney U-test*.

Tablica 5. Rezultati Mann-Whitney U-testa

varijabla	<i>Rank Sum</i> (C)	<i>Rank Sum</i> (S)	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>p*</i>	<i>Z adjusted</i>	<i>p*</i>	<i>N</i> (C)	<i>N</i> (S)	<i>2*1 sided exact p</i>
BODOVI	3847.0	3903.0	1894.0	-0.1	0.890	-0.1	0.89	62	62	0.891

Napomena. * $p < 0.050$

Interpretacijom dobivenih rezultata zaključujemo da je $p > 0.050$, stoga prihvaćamo H_0 , ne postoji statistički značajna razlika u bodovima 1. zadatka kod ispitanika s obzirom na razred.

Učestalost korištenja riječi

Prilikom rješavanja prvoga zadatka ispitanici su naznačivali učestalost korištenja dubrovačkoga oblika riječi. Skala učestalosti sastojala se od tri stupnja: 1 – *nikad*, 2 – *ponekad*, 3 – *često*. Budući da je u prvom zadatku bilo potrebno napisati standardni oblik riječi, odnosno sve dubrovačke riječi bile su zadane ispitom, u analizu učestalosti ušle su i one riječi za koje učenici nisu znali standardni oblik, što neće biti slučaj s drugim zadatkom. Podaci učestalosti nisu analizirani računalno već ručno – stavljajući svaku riječ u tablicu i prebrojavajući rezultate. Navodi se primjer jedne takve tablice za riječ *placa* (9. riječ u prvome zadatku):

Tablica 6. *Primjer analize učestalosti*

placa	1	2	3	X
M. 4.	9	7	13	2
M. 6.	4	8	16	3
Ž. 4.	1	6	23	1
Ž. 6.	3	6	18	4
S	17	27	70	10

N = 124

Legenda. X – broj ispita u kojima nije naznačena učestalost, M. 4. – dječaci 4. razred, M.6. – dječaci 6. razred, Ž. 4. – djevojčice 4. razred, Ž. 6. – djevojčice 6. razred, S – zbroj rezultata, X – broj ispita u kojima nije naznačena učestalost, N – ukupan broj ispitanika

Iz tablice 6. vidljivo je da se od 124 ispitanika njih 70 često koristi riječju *placa*, 27 to čini ponekad, a njih 17 nikada. Deset ispitanika nije označilo učestalost korištenja riječi.

Na prikazani su način analizirane sve riječi prvoga zadatka. Navode se najznačajniji rezultati analize:

Tablica 7. *Značajni rezultati uporabe 3 – često*

riječ	<i>S (3 – često)</i>
patata	105
kajiš	101
banja	106
saket	98
pilo	100
skalin	108
špigeta	118

U tablici 7. prikazane su riječi koje su ostvarile najviše ukupnih odgovora *česte* uporabe riječi. Riječ kod koje je najviše ispitanika zaokružilo *čestu* uporabu jest *špigeta*. Od ukupno 118 odgovora (*špigeta*), njih 60 čine djevojčice od kojih polovina ide u četvrti razred, odnosno polovina u šesti razred. Značajan je broj odgovora s obzirom na razred i spol kod riječi *patata*. Od ukupno 105 odgovora njih 30 pripadalo je djevojčicama četvrtoga razreda, što je značajno uzevši u obzir da je u ispitivanju sudjelovala 31 djevojčica četvrtoga razreda. Obje riječi, *špigeta* i *patata*, imaju samo po jednog ispitanika koji je označio nekorištenje riječi.

Tablica 8. *Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad*

riječ	<i>S (2 – ponekad)</i>
ombrela	52

Riječ *ombrela* jedina je riječ koja je imala povišen rezultat srednje učestalosti. Rezultati srednje učestalosti su rijetko prelazili ukupnost od 25 ispitanika, osim toga ne postoji značajan broj odgovora s obzirom na razred ili spol.

Tablica 9. Značajni rezultati uporabe 1 – nikad

riječ	S (1 – nikad)
funjestra	81
koltrina	70
movit	85
senjat	89

Riječi *funjestra*, *koltrina*, *movit* i *senjat* dubrovačke su riječi kod kojih je najveći broj ispitanika označilo da se njome ne koristi. S obzirom na razred i spol nema značajnih rezultata, osim kod riječi *movit* gdje je 25 dječaka šestoga razreda (od ukupno 31) naznačilo nekorištenje riječi. Riječ *funjestra* je riječ prvoga zadatka kod koje je najmanje ispitanika, njih 9, zaokružilo čestu uporabu riječi.

Zaključci 1. zadatka

S obzirom na dobivene rezultate, vidljivo je da su prema broju bodova djevojčice znatno bolje od dječaka, međutim značajnih razlika s obzirom na razred nema. Nijedan ispitanik nije ostvario ukupan broj bodova prvoga zadatka. *Špigeta* i *skalin* dubrovačke su riječi koje su ispitanici naveli kao najučestalije u vlastitoj primjeni, dok je glagol *senjati* najveći broj ispitanika naznačilo kao riječ kojom se nikad ne koristi. Kod niti jedne riječi nije zabilježena ukupnost svih ispitanika s obzirom na razred ili spol u označavanju najviše ili najmanje učestalost. Najbliže tom rezultatu su riječi *špigeta* i *patata*. Kod riječi *špigeta* 60 je odgovora česte učestalosti kod djevojčica (od ukupno 62 djevojčice), odnosno 30 (od ukupno 31) odgovora pripada djevojčicama četvrtoga razreda, a 30 (od ukupno 31) odgovorima djevojčica šestoga razreda. Za riječ *patata* 30 (od ukupno 31) djevojčice četvrtoga razreda naznačilo je čestu uporabu riječi.

5.3.2. Rezultati 2. zadatka

Rezultati su uspoređivani na temelju bodova. Ukoliko je ispitanik točno napisao dubrovački oblik riječi za riječ navedenu u standardu dobio je 1 bod. Zadatak ima 20 riječi, to jest ukupno 20 bodova.

Kao točan prihvaćao se samo onaj odgovor koji donosi leksem iz dubrovačkoga govora, ne i istoznačne nestandardne (žargonske) lekseme. Redom na sljedeći način:

Za riječ *hlače* prihvaćen je oblik *gaće*, ali i pogrešno napisan oblik *gače*, iz već navedenoga razloga što pravopisno znanje nije bilo cilj ove provjere. Ipak, zanimljivo je da je od 110 ispitanika koji su napisali ovaj dubrovački oblik riječi njih 68 riječ napisalo s pogrešnim dijakritičkim znakom (*gače*) što čini ukupno 62% pravopisno pogrešno napisanih odgovora.

Iako je za riječ *novčanik* pravilan dubrovački oblik *takujin*, prihvaćeni su i odgovori koji nisu sadržavali palatal *j* (*takuin*).

Za riječ *čarapa* prihvaćeni su oblici *bječva* i *škapin*.

Za riječ *žarulja* prihvaćen je isključivo odgovor *bumbeta*, oblici poput *sijalica*, *lampa*, *lampadina* nisu prihvaćeni.

Kod riječi *šalica* prihvaćen je oblik *kikara*, ostali odgovori poput *čaša*, *čikara*, *šolja* nisu prihvaćeni.

Za riječ *štednjak* prihvaćen je samo oblik *špاهر*. Oblici *šporet*, *peč*, *pečnica*, *plin*, nisu priznati. Zanimljivo je da je čak 28 ispitanika na tom polju napisalo riječ *frižider*.

Za riječ *ručnik* prihvaćen je samo oblik *šugaman*, oblik *peškir* nije priznat.

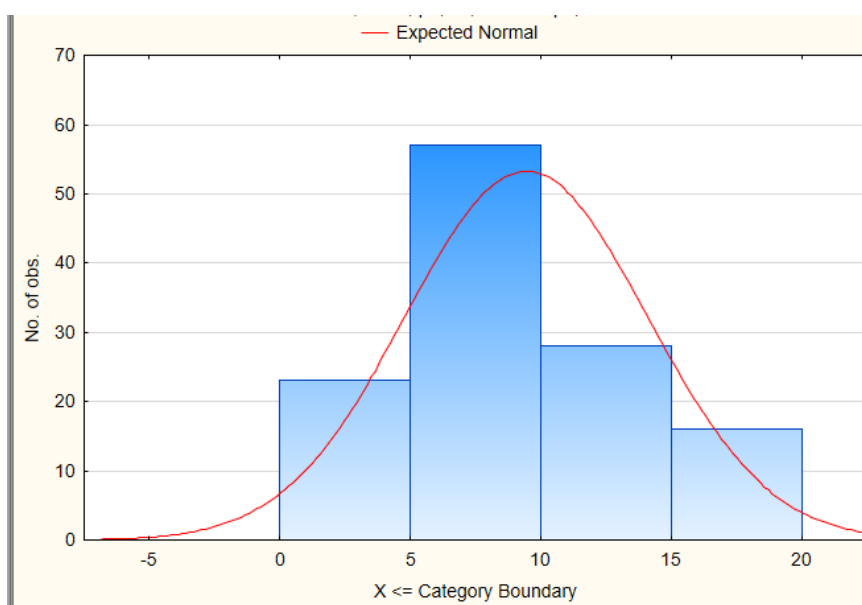
Oblici *šporkati se* i *maćati* priznati su kao oblici za situaciju kada *napravimo mrlju na sebi*. Oblik *flekati* nije priznat.

Za riječ *pas* priznat je oblik *kućak* i pogrešno napisan oblik *kućak*, međutim oblici poput *đukela*, *ker*, *ćuko* nisu priznati.

Tablica 10. *Opći rezultati 2. zadatka prema broju bodova*

<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
124	9.5	1.00	19.00	4.6

Iz tablice 10. vidljivo je da je u drugom zadatku od ukupno 20 bodova ostvareno maksimalno 19 bodova, a minimalno 1 bod. To znači da nijedan od 124 ispitanika nije imao maksimalan broj bodova na ispitu (20/20), odnosno niti jedan učenik nije znao svih 20 riječi standarda napisati u dubrovačkome govornom obliku. Prosječna vrijednost bodova iznosi 9.451613, a odstupanje od srednje vrijednosti (SD.) je +/-4.644001.

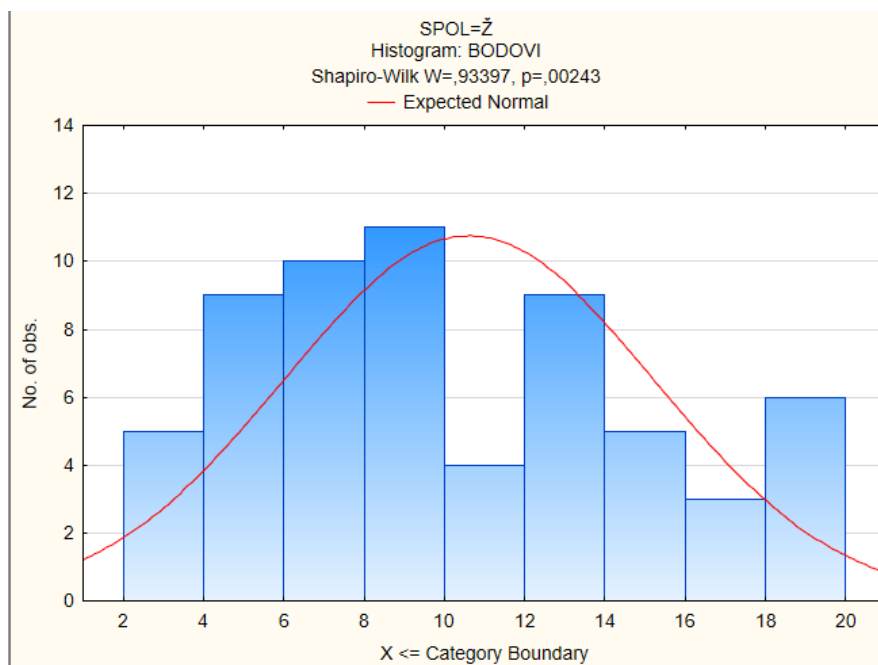
Slika 4. *Histogram općih rezultata 2. zadatka prema broju bodova*

Slika 4. prikazuje da je najviše ispitanika u 2. zadatku imalo između 5 i 10 bodova. Osim toga vidljiva je blaga (negativna) asimetričnost krivulje, međutim izračunavanjem *skewnessa* (0.474452) utvrđeno je da se radi o zanemarivoj asimetričnosti.

Tablica 11. Bodovi 2. zadatka s obzirom na spol

spol	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
djevojčice (Ž)	62	10.6	4.00	19.00	4.6
dječaci (M)	62	8.3	1.00	19.00	4.4

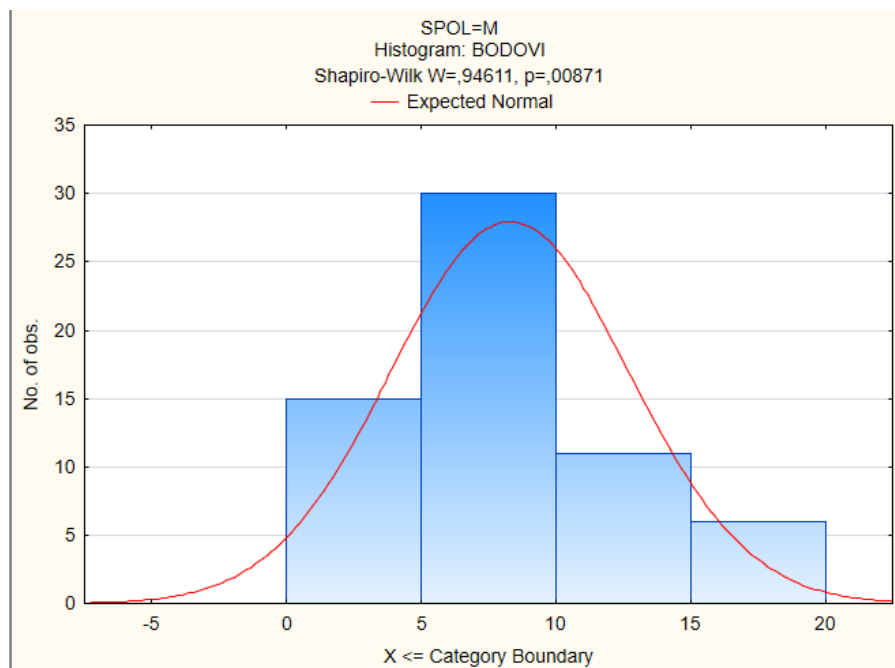
Kao i kod prvog zadatka, proveden je *Shapiro-Wilk test* kako bi se provjerila normalnost distribucije za oba spola.

Slika 5. Rezultati Shapiro-Wilk testa za djevojčice ($p < 0.050$)

Razina značajnosti provedenog testa je 0.002 time je $p_e < p_t$ ($0.002 < 0.050$) odbacujemo H_0 , što znači da podaci nisu normalno distribuirani kod djevojčica.

Slika 6. Rezultati Shapiro-Wilk testa za dječake ($p < 0.050$)

Razina značajnosti provedenog testa je 0.009 time je $p_e < p_t$ ($0.009 < 0.050$) odbacujemo H_0 , što znači da podaci nisu normalno distribuirani ni kod dječaka. S obzirom da nema normalnosti distribucije provodi se *Mann-Whitney U-test*.

Tablica 12. Rezultati Mann-Whitney U-testa

varijabla	Rank Sum (Ž)	Rank Sum (M)	U	Z	p^*	Z adjusted	p^*	N (Ž)	N (M)	2*1 sided exact p
BODOVI	4405.5	3344.5	1391.5	2.6	0.008	2.7	0.008	62	62	0.008

Interpretacijom dobivenih rezultata zaključujemo da je $p < 0.050$, stoga odbacujemo H_0 , postoji statistički značajna razlika u bodovima 2. zadatka s obzirom na spol.

Tablica 13. *Rezultati 2. zadatka s obzirom na razred*

razred	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
četvrti (C)	62	8.2	2.00	16.00	3.1
šesti (S)	62	10.7	1.00	19.00	5.3

Provjerom normalnosti distribucije utvrđeno je da su podaci u četvrtom razredu normalno distribuirani ($p_e > p_t = 0.386 > 0.050$) međutim rezultati u šestom razredu nisu ($p_e < p_t = 0.004 < 0.050$). S obzirom na navedeno, provodi se *Mann-Whitney U-test*.

Tablica 14. *Rezultati Mann-Whitney U-testa*

varijabla	<i>Rank</i>	<i>Rank</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>p</i> *	<i>Z</i>	<i>p</i> *	<i>N</i>	<i>N</i>	<i>2*1</i>
	<i>Sum</i>	<i>Sum</i>								
	(C)	(S)						(C)	(S)	<i>exact p</i>
BODOVI	3409.0	4341.0	1456.0	-2.3	0.020	-2.3	0.20	62	62	0.020

Napomena. * $p < 0.050$

Interpretacijom dobivenih rezultata zaključujemo da je $p < 0.050$, stoga odbacujemo H_0 , postoji statistički značajna razlika u bodovima 2. zadatka kod učenika četvrtog i šestog razreda.

Učestalost korištenja riječi

Prilikom rješavanja drugog zadatka ispitanici su naznačivali učestalost korištenja dubrovačkoga oblika riječi. Skala učestalosti sastojala se od tri stupnja: 1 – *nikad*, 2 – *ponekad*, 3 – *često*. Budući da je u drugom zadatku potrebno napisati dubrovački oblik riječi, odnosno niti jedna dubrovačka riječ nije zadana zadatkom, u analizu učestalosti nisu ušle one riječi za koje ispitanici nisu znali dubrovački oblik, a naznačili su učestalost. Podaci učestalosti nisu analizirani računalno već ručno – stavljajući svaku riječ u tablicu i prebrojavajući rezultate. Navodi se primjer jedne takve tablice za riječ *krastavac* (2. riječ u drugome zadatku) za koju su ispitanici trebali napisati *kukumar* kao dubrovački oblik navedenog standarda:

Tablica 15. *Primjer analize učestalosti*

kukumar	1	2	3	Y
M. 4.	3	4	17	7
M. 6.	1	2	14	14
Ž. 4.	0	4	12	15
Ž. 6.	2	7	18	15
S	6	17	61	40

N = 124

Legenda. Y – broj ispita u kojima nije naznačena učestalost ili ona nije priznata radi ne pisanja dubrovačkoga oblika riječi, M. 4. – dječaci 4. razred, M.6. – dječaci 6. razred, Ž. 4. – djevojčice 4. razred, Ž. 6. – djevojčice 6. razred, S – zbroj rezultata, X – broj ispita u kojima nije naznačena učestalost, N – ukupan broj ispitanika

Iz tablice 15. vidljivo je da 40 odgovora nije priznato ili učestalost nije naznačena, a 61 ispitanik napisao je točan dubrovački oblik riječi i naznačio čestu učestalost.

Na prikazani su način analizirane sve riječi drugoga zadatka. Navode se najznačajniji rezultati:

Tablica 16. *Značajni rezultati visoke uporabe 3 – često*

riječ	<i>S (3 – često)</i>
hlače (gaće)	92
ručnik (šugaman)	85

U tablici 16. prikazane su riječi koje imaju najviše ukupnih odgovora česte uporabe riječi. Riječ kod koje je najviše ispitanika zaokružilo čestu uporabu jest *gaće*. Prema tablici 17. za riječ *pjevati (kantati)* nijedan ispitanik nije naznačio čestu uporabu riječi, a niski broj česte uporabe se pojavljuje i kod sljedećih riječi:

Tablica 17. *Značajni rezultati niske uporabe 3 – često*

riječ	<i>S (3 – često)</i>
dnevni boravak (tinel)	9
iznajmljivati (afitavati)	5
plesati (balati)	9
završiti (finuti)	1
pjevati (kantati)	0
skupina ljudi (čeljad)	2

Značajnih rezultata s obzirom na spol i razred za čestu učestalost nema.

S obzirom na srednju učestalost visok rezultat zabilježen je kod riječi *šećer (cukar)*:

Tablica 18. *Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad*

riječ	<i>S (2 – ponekad)</i>
šećer (cukar)	44

Značajnih rezultata s obzirom na spol i razred nema.

Tablica 19. *Značajni rezultati uporabe 1 – ponekad*

riječ	<i>S (1 – nikad)</i>
novčanik (takujin)	18
čarapa (bječva/škapin)	18
plesati (balati)	20

S obzirom na razred i spol nema značajnih rezultata.

Veliki problem pojavio se s riječima kod kojih učestalost nije naznačena, odnosno nije priznata (tablica 20.). Toj skupini pripada ukupno 6 riječi što čini gotovo 1/3 drugoga zadatka.

Tablica 20. *Značajni rezultati s obzirom na nenaznačenost ili nepriznanje učestalosti*

riječ	<i>Y</i>
naramenica (tiraka)	104
žarulja (bumbeta)	106
iznajmljivati (afitavati)	111
završiti (finuti)	104
skupina ljudi (čeljad)	101

Osim što veliki broj ispitanika nije znao za standardni oblik napisati dubrovački oblik, došlo je i do značajnog udjela ispitanika s obzirom na spol i razred.

Za riječ *naramenica* svi dječaci četvrtoga razreda (ukupno 31) nisu znali napisati dubrovački oblik riječi. Kod riječi *žarulja*, 60 (od ukupno 62) ispitanika četvrtoga razreda nije znalo da se radi o *bumbeti*. Za riječ *iznajmljivati* svi ispitanici četvrtoga razreda (ukupno 62) nisu znali dubrovački oblik riječi. Za riječ *završiti* svi dječaci četvrtoga razreda (ukupno 31), a kod *skupine ljudi sve* djevojčice četvrtoga razreda (ukupno 31), nisu znali navesti dubrovački oblik riječi.

Zaključci 2. zadatka

S obzirom na dobivene rezultate vidljivo je da su prema broju bodova djevojčice znatno bolje od dječaka. Osim toga postoji značajna razlika u broju bodova s obzirom na razred, što nije bio slučaj kod prvoga zadatka. *Gaće* i *šugaman* dubrovačke su riječi koje je najveći broj ispitanika znao napisati i koje imaju najveći broj visoke učestalosti korištenja. Značajni su rezultati s obzirom na neriješenost (Y) što znači da je ispitanicima bilo iznimno teško standardni oblik riječi prebaciti u dubrovački. Za šest riječi, više od 100 ispitanika nije znalo napisati dubrovački oblik i samim time nije zabilježena učestalost. Kod nekih se riječi čak pojavljuje i rezultat ukupne neriješenosti s obzirom na spol i razred.

5.3.3. Rezultati 3. zadatka

U trećem su zadatku ispitanici navodili dubrovačka muška i ženska imena koja poznaju. Budući da nije bilo ograničenja u broju imena koje ispitanici trebaju navesti, zadatak nije bodovan, stoga nije provedena ni statistička analiza s obzirom na broj bodova kako je to bilo s prethodna dva zadatka. Međutim, svi su rezultati ručno prebrojavani s obzirom na spol i razred.

Dječaci 4. razred

Ovaj zadatak nije riješilo devet ispitanika muškoga spola četvrtoga razreda. Preostalih 22 ispitanika navodili su različita muška i ženska imena. Uz svako navedeno ime nalazi se broj koji označava koliko je ispitanika navelo isto ime.

Muška imena: *Vlaho (10), Maro (7), Maroje (2), Đivo (5), Luko (1), Baldo (3), Orsat (2), Dubravko (1), Jozo (2), Antun (1).*

Ženska imena: *Điva (1), Mare (1), Jele (1), Frane (1).*

Ispitanici su navodili imena koja su smatrali dubrovačkima iako ona to nisu, na primjer: Marin, Maja, Lea itd.

Od 22 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, 10 ispitanika zadatak je riješilo bez greške, odnosno sva imena koja su naveli bila su dubrovačka. U ovoj skupini postoji samo jedan ispitanik koji je riješio zadatak potpuno pogrešno, odnosno od svih imena koje je naveo nijedno nije bilo dubrovačko.

Djevojčice 4. razred

Zadatak nije riješilo 8 ispitanika ove skupine. Odgovori preostala 23 ispitanika su sljedeći:

Muška imena: *Vlaho (11), Maro (3), Maroje (1), Đivo (2), Luko (1), Baldo (1), Dubravko (2), Jozo (1), Mato (1), Lukša (1), Miho (1), Niko (2), Nikša (1), Baro (1).*

Ženska imena: *Mare (2), Jele (1), Frane (1), Kate (2), Dubravka (4), Mära (1), Katica (1).*

Neka od navedenih nedobrovačkih imena jesu: Tomislav, Zoran, Lina, Dragana, Ines itd.

Od 23 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, 7 ispitanika riješilo je zadatak bez greške, odnosno sva imena koja su naveli bila su dubrovačka. Tri ispitanika zadatak je riješilo potpuno pogrešno, od svih imena koja su naveli nijedno nije bilo dubrovačko.

Dječaci 6. razred

Trinaest ispitanika muškoga spola u šestome razredu nisu riješila ovaj zadatak. Preostalih 18 ispitanika navelo je sljedeća imena:

Muška imena: *Vlaho (8), Maro (7), Maroje (3), Đivo (1), Luko (4), Dubravko (1), Antun (1), Miho (5), Lukša (2), Niko (1), Nikša (2).*

Ženska imena: *Mare (4), Mära (2).*

Neka od navedenih nedubrovačkih imena jesu: Srećko, Teo, Zdravko, Mia, Nicole itd.

Od 18 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, dva su ispitanika riješila zadatak bez greške, odnosno sva imena koja su naveli bila su dubrovačka. U ovoj je skupini četvero ispitanika u potpunosti pogrešno riješilo zadatak, odnosno od svih imena koja su naveli nijedno nije dubrovačko.

Djevojčice 6. razred

Zadatak nije riješilo četvero ispitanika ženskoga spola u šestom razredu. Preostalih 27 ispitanika navelo je sljedeće odgovore:

Muška imena: *Vlaho (13), Maro (10), Đivo (2), Luko (8), Dubravko/Dubo (3), Miho (7), Niko (2), Frano (1), Đuro (2), Mato (1)*.

Ženska imena: *Mare (8), Mära (3), Nike (2), Dubravka (1), Kate (2), Nina (1), Katica (1)*.

Neka od navedenih nedubrovačkih imena jesu: *Jadranko, Ernest, Franka, Genovena* itd.

Od 27 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, 5 ispitanika riješilo je zadatak bez greške, odnosno sva imena koja su naveli bila su dubrovačka. U ovoj je skupini 6 ispitanika koji su riješili zadatak potpuno pogrešno, odnosno sva navedena imena nisu bila dubrovačka.

Zaključci 3. zadatka

Treći zadatak riješilo je 90 ispitanika od ukupno 124. U potpunosti točan zadatak ima riješeno 24 ispitanika, a 14 ispitanika zadatak je riješilo pogrešno. Ukupno je navedeno 18 različitih muških i 10 različitih ženskih dubrovačkih imena. Najučestalija muška imena koja su ispitanici naveli: *Vlaho* (37), *Maro* (27), *Luko* (14) i *Miho* (13). Najučestalija ženska imena kojih su se ispitanici dosjetili: *Mare* (15) i *Mära* (6).

S obzirom na spol rezultati su sljedeći: 10 djevojčica više riješilo je treći zadatak (M:Ž = 40:50). Podjednak broj djevojčica i dječaka riješilo je zadatak bez greške (12). Međutim, petero dječaka je u potpunosti pogrešno riješilo zadatak, a djevojčica čak 9. Djevojčice su navele 2 dubrovačka muška imena i 8 dubrovačkih ženskih imena više od dječaka. Dječaci su naveli jedno muško ime više od djevojčica, koje nije dubrovačko, međutim djevojčice su navele čak 11 pogrešnih ženskih imena više od dječaka.

S obzirom na razred rezultati su sljedeći: podjednak broj ispitanika u četvrtom i šestom razredu riješilo je zadatak (Č:Š = 45:45). U četvrtom je razredu 17 ispitanika riješilo zadatak bez greške, dok je u šestom razredu to učinilo samo 7 ispitanika. Postoji razlika i u broju ispitanika koji su potpuno pogrešno riješili zadatak. U šestom razredu to je učinilo 10 ispitanika, dok je u četvrtome razredu to učinilo samo četvero ispitanika. U četvrtom razredu ispitanici su navele 4 dubrovačka muška imena i 2 dubrovačka ženska imena više od ispitanika šestoga razreda. Ispitanici četvrtoga razreda navele su 3 muška imena više od ispitanika šestoga razreda, a koja su pogrešna, međutim, ispitanici šestoga razreda navele su čak 12 pogrešnih ženskih imena više od ispitanika četvrtoga razreda.

5.3.4. Rezultati 4. zadatka

Ispitanici su u 4. zadatku trebali napisati riječi dubrovačkoga govora koje poznaju, a koje nisu obuhvaćene prethodnim zadacima. Jednako kao i u trećem zadatku, nije naveden broj riječi koji je potrebno navesti, stoga nije bilo ni bodovanja. Rezultati su analizirani ručnim prebrojavanjem te su uspoređeni s obzirom na spol i razred.

Dječaci 4. razred

Dvanaest ispitanika muškoga spola, koji pohađaju četvrti razred, ovaj zadatak nije riješilo. Analizirani su podaci preostalih 19 ispitanika. Uz svaku navedenu riječ nalazi se broj koji označava koliko je ispitanika navelo istu riječ. Riječ je priznavana kao dubrovačka ukoliko se nalazi u *Rječniku* (2020).

Dubrovačke riječi: *balun* (2), *fundaća* (1), *crevlje* (1), *đardin* (3), *pomadora* (1), *kariko* (1), *ingropan* (1), *guda* (1), *kamara* (1), *namurati* (1), *vapor* (2), *ankora* (2), *pupica* (2), *fragole* (1), *kušin* (1), *šesan* (2), *postelja* (1), *trpeza* (2), *nožice* (1), *arivat* (1), *đeca* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *dečetina* 1), *gustat* (1), *halavac* (1), *điravat* (1), *kantun* (1), *dinja* (u značenju lubenice 1), *kjaro* (1), *de si* (1), *nono* (1), *none* (1), *ožica* (4).

Neke od navedenih nedubrovačkih riječi jesu: *žlica*, *stol*, *frižider* itd.

Od 19 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, 8 ispitanika riješilo je zadatak bez greške, odnosno sve navedene riječi bile su dubrovačke. U ovoj je skupini dvoje ispitanika koji su riješili zadatak, ali potpuno pogrešno, odnosno navedene riječi nisu bile dubrovačke.

Djevojčice 4. razred

Devet ispitanika ženskoga spola, koji pohađaju četvrti razred, ovaj zadatak nije riješilo. Analizirani su podaci preostalih 22 ispitanika.

Dubrovačke riječi: *čokolata (2), utija (2), furesti (1), šesan (1), đardin (1), beškotin (1), kamara (1), škrabica (1), đe si (2), škovacijera (1), none (1), nono (2), ankora (1), soldi (1), trpeza (2), sinjorina (1), štikadenat (1), arivat (2), boča (1), pitura (1), lapis (1), očale (priznato iako se u Rječniku navodi kao očáli 1), kušin (1), žmul (od žmüo 1), objed (1), crevlje (1), vestit (1), pjat (2), regal (priznato iako se u Rječniku navodi kao règō 1), ožica (2), perla (priznato iako se u Rječniku navodi kao pèrlin, -ína 1), persijane (1), živina (1), dvor (1), prigan (1), maja (1).*

Neke od navedenih nedubrovačkih riječi jesu: *tetka, knez* te kao i u prethodnoj skupini; *frižider* i *žlica*.

Od 22 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, 9 ispitanika riješilo je zadatak bez greške, odnosno sve navedene riječi bile su dubrovačke. U ovoj skupini dvoje je ispitanika riješilo zadatak pogrešno, odnosno sve riječi koje su naveli ne pripadaju dubrovačkom govoru. Jedan ispitanik naveo je sve riječi koje se pojavljuju u prethodnim zadacima.

Dječaci 6. razred

Ovaj zadatak nije riješilo čak četrnaest ispitanika muškoga spola, koji pohađaju šesti razred. Analizirani su podaci preostalih 17 ispitanika.

Dubrovačke riječi: *očale (priznato iako se u Rječniku navodi kao očáli 3), promaja (priznato iako se u Rječniku navodi kao prömaha 3), kamara (3), postelja (3), sumporin (2), broka (1), prova (1), pomadora (4), karijola (2), tapit (1), balančana (2), đardin (1), kapula (1), crevlje (1), persijane (1), štikadenat (2), kunjati (1), baština (1), spraviti (1).*

Neke od riječi koje su ispitanici navodili, ali ne pripadaju dubrovačkome govoru: *hodati, utopeliti, lampa, krtola* itd.

Od 17 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, jedan ispitanik riješio je zadatak bez greške, odnosno sve navedene riječi bile su dubrovačke. U ovoj je skupini pet ispitanika koji su riješili zadatak potpuno pogrešno, odnosno sve navedene riječi ne pripadaju dubrovačkom govoru, te troje ispitanika koji su naveli sve riječi koje se pojavljuju u prethodnim zadacima.

Djevojčice 6. razred

Sedam ispitanika ženskoga spola, koji pohađaju četvrti razred, ovaj zadatak nije riješilo. Analizirani su podaci preostalih 24 ispitanika.

Dubrovačke riječi: *tegliti (1)*, *trpeza (2)*, *regal* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *règō* 4), *regalati (2)*, *beškotin (1)*, *barka (1)*, *teća (2)*, *utija (1)*, *prosuja (1)*, *lincuo (1)*, *porat (1)*, *baba (1)*, *furesti (1)*, *saloča (1)*, *abonamenat (1)*, *štikadenat (5)*, *pantagana (6)*, *kamara (9)*, *crevlje (4)*, *očale* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *očáli* 9), *kušin (8)*, *nožice (1)*, *komin (2)*, *festa (1)*, *dinja* (u značenju lubenice 2), *pipun* (u značenju dinje 1), *pitura (1)*, *boča (1)*, *kadin (1)*, *promaja* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *pròmaha* 5), *postelja (12)*, *štica (4)*, *sumporin (7)*, *pomadora (9)*, *karijola (6)*, *vapor (1)*, *balun (1)*, *điravat (2)*, *gaćice (1)*, *pjat (4)*, *spjađa (1)*, *objed (2)*, *ponat (1)*, *đardin (3)*, *balančana (5)*, *tapit (1)*, *škovacijera (1)*, *kolana (1)*, *ožica (1)*.

Neke od navedenih nedubrovačkih riječi jesu: *šlape*, *magazin*, *žica*, *guma* itd.

Od 24 ispitanika koji su riješili ovaj zadatak, troje ispitanika riješilo je zadatak bez greške, odnosno sve navedene riječi bile su dubrovačke. U ovoj skupini nema ispitanika koji su u potpunosti pogrešno riješili zadatak. Četiri ispitanika zadatak je u potpunosti ispunilo riječima prethodnih zadataka.

Zaključci 4. zadatka

Zadatak je riješilo 80 od ukupno 124 ispitanika. U potpunosti točan zadatak ima 21 ispitanik, a 9 ispitanika zadatak je riješilo pogrešno, dok je 8 ispitanika od svih navedenih riječi koristilo one koje su navedene u prethodnim zadacima. Ukupno je navedeno 85 različitih dubrovačkih riječi. Najučestalije riječi su: *postelja* (16), *kamara* (14), *pomadora* (14), *očale* (13) i *kušin* (10). Riječi koje su navedene u oba razreda i kod oba spola su: *crevlje* i *kamara*. Riječ *frižider* našla se kao pogrešna riječ, odnosno navedena kao dubrovačka iako ona to nije, kod oba spola i u oba razreda.

S obzirom na spol rezultati su sljedeći: 10 djevojčica više riješilo je četvrti zadatak (M:Ž = 36:46). Zadatak je bez greške riješilo 12 djevojčica i 9 dječaka. Djevojčice su navele 68 različitih dubrovačkih riječi, a dječaci 44. Djevojčice su navele 20 različitih pogrešnih riječi, a dječaci 26. Dječaci su imali ukupno 7 potpuno pogrešno riješenih četvrtih zadataka, dok su djevojčice imale samo 2.

S obzirom na razred rezultati su sljedeći: podjednak broj ispitanika u četvrtom i šestom razredu riješilo je zadatak (Č:Š = 41:41). U četvrtom je razredu 17 ispitanika riješilo zadatak bez greške, dok je u šestom razredu to učinilo samo četvero ispitanika. Ispitanici 4. i 6. razreda naveli su podjednak broj različitih dubrovačkih riječi, ukupno 56, međutim ispitanici 4. razreda naveli su samo 14 riječi koje nisu dubrovačke, dok je u 6. razredu navedeno 30 takvih riječi.²¹ U šestom razredu 5 je ispitanika potpuno pogrešno riješilo zadatak, dok je u četvrtome razredu to učinilo četvero ispitanika.

---

²¹ Prilikom prebrojavanja riječi, bilo da se radi o točnim ili pogrešnim odgovorima, u zbroj nisu ulazile riječi koje su se ponavljale s obzirom na spol i razred. Isključivo je napisana razlika s obzirom na različitost riječi.

5.3.5. Rezultati s obzirom na obiteljski sastav

Ukupno 39 ispitanika živi s bakom i djedom, odnosno s bakom ili djedom. Od toga 12 ispitanika pripada dječacima 4. razreda, 8 ispitanika pripada djevojčicama 4. razreda, 9 ispitanika pripada dječacima 6. razreda i 10 ispitanika pripada djevojčicama 6. razreda. Budući da nema jednakog broja ispitanika s obzirom na razred i spol koji žive s bakom i djedom, rezultati neće međusobno biti uspoređivani već će se opisno prikazati zaključak za svaki zadatak.

Rezultati 1. zadatka

Bodovi prvoga zadatka za ovu skupinu ispitanika prikazani su sljedećom tablicom:

Tablica 21. Bodovi 1. zadatka ispitanika ove skupine s obzirom na spol i razred

Varijabla	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
M 4. r	12	10.0	7.00	12.00	1.9
Ž 4. r	8	9.0	5.00	14.00	3.3
M 6. r	9	8.4	2.00	14.00	3.9
Ž 6. r	10	13.8	4.00	19.00	4.8

Iz tablice 21. vidljivo je da djevojčice šestoga razreda imaju najveću vrijednost aritmetičke sredine, kao i najveći maksimalan broj bodova, dok dječaci četvrtoga razreda imaju najveći minimalan broj bodova i najmanju standardnu devijaciju.

Analiza učestalosti riječi provedena je jednako kao i u prethodnom dijelu rada; tabličnim prebrojavanjem. Zaključci učestalosti korištenja dubrovačkoga oblika riječi su sljedeći:

Najveći broj ispitanika, ukupno njih 38 od 39, kod riječi *skalin* označilo je vrlo često korištenje. Uz riječ *skalin* javljaju se i druge riječi za koje su ispitanici naveli čestu uporabu. Rezultati su prikazani tablicom 22.

Tablica 22. Značajni rezultati uporabe 3 – često

riječ	<i>S (3 – često)</i>
patata	33
pilo	31
skalin	38
špigeta	37

Ne postoji riječ za koju je svih 39 ispitanika naznačilo visoku učestalost. Iako se rezultati ne uspoređuju s obzirom na one koji ne žive s bakom i djedom, važno je istaknuti neke vidljive činjenice. Riječi *špigeta* i *skalin* imaju visoku učestalost jednako kao što je to i kod rezultata ukupnog broja ispitanika (v. tablicu 7).

Tablica 23. Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad

riječ	<i>S (2 – ponekad)</i>
ombrela	15
trpezarija	14

Riječi s najviše naznačene srednje učestalosti su *ombrela* i *trpezarija*. *Ombrela* je i u ukupnim rezultatima imala najveću srednju učestalost (v. tablicu 8).

Tablica 24. Značajni rezultati uporabe 1 – nikad

riječ	<i>S (1 – nikad)</i>
funjestra	27
koltrina	24
movit	27
senjat	34

Sve navedene riječi odgovaraju riječima prikazanim u tablici 9.

Značajna usporedba učestalosti riječi s obzirom na spol ili razred nije uočena. Ne postoji nijedna riječ u prvome zadatku za koju su svi ispitanici koji žive s bakom i djedom naznačili čestu, srednju ili nikakvu učestalost (iako je tome riječ *skalín* bila veoma blizu). Osim toga ne postoji ni riječ za koju su se opredijelile sve djevojčice ili dječaci odnosno ispitanici četvrtog ili šestog razreda, jednako kao što to nije postignuto ni kod analize riječi svih ispitanika.

Rezultati 2. zadatka

Bodovna analiza prikazana je sljedećom tablicom:

Tablica 25. Bodovi 2. zadatka ispitanika ove skupine s obzirom na spol i razred

Varijabla	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
M 4. r	12	7.2	2.00	12.00	3.2
Ž 4. r	8	6.0	4.00	9.00	2.0
M 6. r	9	9.0	1.00	18.00	5.1
Ž 6. r	10	14.6	4.00	19.00	5.2

Učestalost korištenja riječi analizirana je kao i u prethodnim primjerima.

Tablica 26. Značajni rezultati uporabe 3 – često

riječ	<i>S</i> (3 – često)
hlače (gaće)	22
ručnik (šugaman)	28

U tablici 26. prikazane su riječi koje su imale najviše ukupnih odgovora česte uporabe. Dvije jednake riječi nalaze se u tablici 16., međutim više je ispitanika koji žive s bakom i djedom označilo visoku učestalost za riječ *ručnik*, što nije slučaj kod sveukupnih rezultata (v. tablicu 16.).

S obzirom na srednju učestalost visok rezultat zabilježen je kod riječi *šećer (cukar)*:

Tablica 27. *Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad*

riječ	<i>S (2 – ponekad)</i>
šećer (cukar)	28
napraviti mrlju (maćat se)	0

Iako 10 ispitanika nije značajan rezultat, *šećer* je riječ koja je postigla najvišu srednju učestalost kod ovog dijela ispitanika, odnosno kod drugih riječi srednja učestalost ne prelazi više od pet ispitanika ove skupine. Riječ *maćat se* u ovoj skupini nije imala niti jednog ispitanika koji je naznačio srednju učestalost.

Kod riječi čija je učestalost naznačena kao nepostojeća, pojavilo se nešto što se nije dogodilo u sveukupnim rezultatima; nema riječi kod koje je zabilježen značajno veliki broj ispitanika. Pojavile su se čak dvije riječi kod kojih nijedan od 39 ispitanika nije naznačio nekorištenje iste (tablica 28.), ali to ne znači da je svih 39 ispitanika označilo vrlo visoku učestalost, naprotiv, samo je 8 ispitanika to napravilo, učestalost preostalih ispitanika nije uzeta u obzir budući da nisu znali dubrovački oblik riječi. Problem koji je postojao i u sveukupnim rezultatima pojavio se i u ovoj skupini; velik je broj riječi s neoznačenom učestalošću, odnosno ona nije priznata (tablica 29.).

Tablica 28. *Značajni rezultati uporabe 1 – nikad*

riječ	<i>S (1 – nikad)</i>
štednjak (špaher)	0
napraviti mrlju (maćat se)	0

Tablica 29. *Značajni rezultati s obzirom na nenaznačenost ili nepriznanje učestalosti*

riječ	Y
naramenica (tiraka)	34
žarulja (bumbeta)	31
iznajmljivati (afitavati)	33
završiti (finuti)	31
skupina ljudi (čeljad)	31

U ovoj se skupini, jednako kao što se to dogodilo na sveukupnim rezultatima, pojavila razlika s obzirom na dob i spol. Za riječ *naramenica* svi dječaci i djevojčice, četvrtoga razreda ove skupine, nisu znali napisati dubrovački oblik riječi. Kod riječi *žarulja* i *dnevni boravak* sve djevojčice četvrtoga razreda ove skupine nisu znale da se radi o *bumbeti*, odnosno *tinelu*. Za riječi *iznajmljivati*, *završiti* i *napraviti mrlju na sebi* svi ispitanici četvrtoga razreda ove skupine nisu znali dubrovački oblik riječi, a sve djevojčice istoga razreda, oblik *kantati*.

Rezultati 3. zadatka

Ispitanici, koji žive s bakom ili djedom, ukupno su naveli 14 različitih muških imena i 7 različitih ženskih imena. Od ukupno 39 ispitanika, njih 6 riješilo je zadatak bez greške. U potpunosti pogrešno riješen zadatak imalo je također 6 ispitanika.

Dječaci četvrtoga razreda naveli su sljedeća dubrovačka imena: (muška); *Vlaho (4), Maro (3), Maroje (1), Đivo (2), Luko (1), Jozo (1), Antun (1)*, (ženska); *Mare (1), Frane (1)*.

Od 12 dječaka četvrtoga razreda, njih troje zadatak nije riješilo, dok je troje riješilo zadatak bez greške, odnosno sva navedena imena bila su dubrovačka.

Djevojčice četvrtoga navele su sljedeća imena: (muška); *Vlaho (3), Baldo (1), Dubravko (1), Jozo (1), Mato (1), Niko (1), Nikša (1)*, (ženska); *Mare (2), Jele (1), Dubravka (2)*.

Od 8 djevojčica četvrtoga razreda koje su riješile ovaj zadatak, samo je jedna riješila zadatak bez greške, odnosno sva su navedena imena dubrovačka. Dvoje ispitanika zadatak je riješilo potpuno pogrešno, nema navedenih dubrovačkih imena.

Dječaci šestoga razreda ove skupine, naveli su sljedeća dubrovačka imena: (muška); *Vlaho (1), Maro (1), Maroje (2), Đivo (1), Antun (1)*, (ženska); *Mare (1)*.

Od 9 dječaka šestoga razreda, jedan ispitanik uopće nije riješio zadatak, a jedan je zadatak riješio bez greške. U ovoj je skupini troje ispitanika u potpunosti pogrešno riješilo zadatak, nema navedenih dubrovačkih imena.

Djevojčice šestoga razreda napisale su sljedeća imena: (muška); *Vlaho (6), Maro (5), Đivo (1), Luko (3), Dubravko (1), Miho (4), Niko (1), Mato (1), Đuro (1)*, (ženska); *Mare (4), Mära (1), Nike (1), Dubravka (1), Katica (1)*.

Od 10 djevojčica šestoga razreda koje su riješile ovaj zadatak, jedna je riješila zadatak bez greške, odnosno sva su navedena imena dubrovačka, a jedna je zadatak riješila potpuno pogrešno.

Rezultati 4. zadatka

Od 39 ispitanika ove skupine, njih devet zadatak uopće nije riješilo, sedam ispitanika zadatak je riješilo bez greške, a četvero ispitanika zadatak je riješilo u potpunosti pogrešno. Ukupno su navedene 52 različite riječi što čini 62% broja riječi sveukupnih rezultata.

Pet od ukupno 12 ispitanika muškoga spola, koji pohađaju četvrti razred, nije riješilo ovaj zadatak. Rezultati preostalih ispitanika su sljedeći: *balun (1)*, *fundaća (1)*, *crevlje (1)*, *ankora (1)*, *kjaro (1)*, *funjestra (1)*, *kamara (1)*, *trpeza (2)*, *nožice (1)*, *đe (1)*, *đardin (1)*.

U potpunosti točan zadatak ima riješeno dvoje ispitanika muškoga spola četvrtoga razreda.

Dvoje ispitanika ženskoga spola, koji pohađaju četvrti razred, nije riješilo zadatak. Rezultati preostalih ispitanika su sljedeći: *ožica (1)*, *persijane (1)*, *čokolata (1)*, *utija (2)*, *škrabica (1)*, *sinjorina (1)*.

U potpunosti točan zadatak riješilo je četvero ispitanika ženskoga spola četvrtoga razreda, a jedan ispitanik riješio je zadatak u potpunosti pogrešno.

Jedan ispitanik muškoga spola šestoga razreda, zadatak nije riješio. Rezultati preostalih 8 ispitanika su sljedeći: *đardin (1)*, *kapula (1)*, *broka (1)*, *štikadenat (1)*, *kamara (1)*.

Samo je jedan ispitanik muškoga spola šestoga razreda, imao u potpunosti točno riješen zadatak, a dvoje ispitanika prepisalo je riječi navedene u prethodnim zadacima.

Jedan ispitanik ženskoga spola, koji pohađa šesti razred, zadatak nije riješio. Rezultati preostalih 9 ispitanika su sljedeći: *trpeza (1)*, *regal* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *règō* 2), *barka (1)*, *teća (2)*, *utija (1)*, *prosuja (1)*, *lincuo (1)*, *porat (1)*, *baba (1)*, *furesti (1)*, *saloča (1)*, *štikadenat (3)*, *pantagana (3)*, *kamara (5)*, *crevlje (3)*, *očale* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *oćáli* 5), *kušin (4)*, *nožice (1)*, *komin (2)*, *festa (1)*, *dinja* (u značenju lubenice 1), *pipun* (u značenju dinje 1), *pitura (1)*, *boča (1)*, *kadin (1)*, *promaja* (priznato iako se u *Rječniku* navodi kao *pròmaha* 4), *postelja (7)*, *štica (2)*, *sumporin (4)*, *pomadora (3)*, *karijola (4)*, *điravat (1)*, *pjat (2)*, *spjađa (1)*, *objed (1)*, *balančana (3)*, *tapit (1)*, *škovacijera (1)*, *ožica (1)*, *balun (1)*, *đardin (1)*.

U skupini djevojčica šestoga razreda nema ispitanika čije su sve navedene riječi bile dubrovačke. Jedan je ispitanik prepisao riječi iz prethodnih zadataka.

6. ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem i analizom rezultata utvrđeno je da među ispitanom djecom školske dobi postoji razlika u poznavanju dubrovačkoga govora s obzirom na spol i razred. Djevojčice su postigle znatno veću uspješnu riješenost ispita u odnosu na dječake. Takvi su rezultati očekivani budući da djevojčice u ranim razvojnim fazama pokazuju bolju ovladanost jezikom. Stariji učenici također imaju bolju riješenost nego mlađi, ali samo u zadacima prepoznavanja istoznačnica. Stariji su učenici u tim zadacima bolji budući da su dulje vremena izloženi različitim čimbenicima i životnom iskustvu, što im omogućuje veći leksički opus, bez obzira jesu li neki njegovi dijelovi dio svakodnevne komunikacije ili su pohranjeni kao pasivan leksik dugoročnoga pamćenja. Ispitanicima problem nije predstavljalo pisanje standardnojezičnih istoznačnica za dubrovački govor, što upućuje na dovoljnu izloženost standardnome jeziku koja omogućava uspješnu komunikaciju s govornicima različitih dijalekata, odnosno mjesnih govora. Međutim, problem se pojavio u obratnom postupku, u toj mjeri da 80% ispitanika za više riječi nije znalo napisati dubrovačku govornu inačicu. Razlog te pojave može biti loša osviještenost o postojanju jezičnih istoznačnica, ali i u okolini koja ne potiče dovoljno razmišljanje o dubrovačkim istoznačnicama hrvatskoga standarda. U zadatku navođenja imena najviše je puta navedeno ime *Vlaho*. Velika brojnost u navođenju toga imena vjerojatno je posljedica činjenice da isto ime nosi i zaštitnik Dubrovnika u čije se ime slavi *festa* koja je pod UNESCO-ovom zaštitom nematerijalne baštine. Iako su djevojčice navele više dubrovačkih imena od dječaka, imale su i znatno više pogrešno navedenih, odnosno nedubrovačkih. Rezultati mlađih ispitanika u navođenju dubrovačkih imena su iznenađujući. Mlađi su ispitanici naveli više različitih dubrovačkih imena i zadatak je bez greške riješio znatno veći broj ispitanika te skupine. Osim toga, i u zadatku nabranja dubrovačkih riječi, mlađi učeni navode jednak broj različitih riječi kao i stariji učenici. Iako dob ima značajnu ulogu u jezičnom razvoju i njegovome napretku, ovim istraživanjem to je dokazano isključivo prvim i drugim zadatkom ispita, dok su preostala dva zadatka bila otvorenoga tipa te su se ispitanici mogli koristiti vlastitim rječničkim opusom bez ograničenja predloškom kao kod zadataka s istoznačnicama. Iako mlađi učenici imaju manji fond riječi, upotrijebili su ga bolje nego stariji učenici. Broj ispitanika koji žive s bakom i djedom činila je tek 1/3 ukupnog broja svih ispitanika, stoga nije moguće donijeti zaključke relevantne usporedbe riješenosti ispita s obzirom na obiteljsku strukturu. Njihovi rezultati uglavnom prate sveukupne rezultate s

minimalnim odstupanjima. Važno je nadodati, kako su ispitanici ove skupine imali veliku brojnost i raznolikost dubrovačkih riječi te su svakako utjecali na sveukupne rezultate.

Jezične su promjene neizbježne, događaju se svakodnevno. Pozitivno je što svijest o promjenama postoji, osobito posljednja dva desetljeća. Kao što je funkcionalno i uporabno opravdana potreba za njegovanjem standardnoga hrvatskoga jezika, tako je opravdana i potreba njegovanja hrvatskih govora. Naime, različite komunikacijske situacije traže od govornika punu kompetenciju u različitim jezičnim varijetetima. Osim toga, jezik je i neizostavan dio kulturne baštine pa se u želji za očuvanjem govorne baštine i dijela davne, ali i bliske prošlosti, objavljuju dijalektni rječnici, knjige o govorima i njihovim karakteristikama, snimaju emisije, pokreću radionice, a u školama se *Nacionalnim kurikulumom* nastoji ostvariti balans jezičnoga bogatstva i komunikacijske kompetencije učenika u zavičajnom i standardnom idiomu.

LITERATURA

- Berbić Kolar, E. (2015). Zavičajni idiomi u nastavi Hrvatskoga jezika (na primjeru slavonskoga dijalekta). U A. Suvela, J. Pandžić (Ur.) *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (str. 73–77). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brbora-Majstorović, S. (1998). NACRT ZA DUBROVAČKI RJEČNIK. *Filologija*, (30-31), 179–184. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173492> (pristup 3.11.2021.)
- Budmani, P. (1883). Dubrovački dijalekat, kako se sada govori / napisao P. Budmani. U *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Knj. 65 (str. 155–179).
- Dubrovačka televizija. Kuriozitati. Preuzeto s <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/7521/> (pristup 28.1.2022.)
- Fekonja-Peklaj, U., Marjanovic-Umek, Lj. (2017). Gender differences in children's language: a meta-analysis of Slovenian studies. *CEPS Journal*, 7 (2), 97-111. Preuzeto s https://www.pedocs.de/volltexte/2017/14598/pdf/cepsj_2017_2_Marjanovi269_Umek_Fekonja_Peklaj_Gender_differences.pdf (pristup 1.5.2022.)
- HRT, Radio Dubrovnik. Preuzeto s <https://radio.hrt.hr/radio-dubrovnik/> (pristup 3.11.2021.)
- Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Dijasistem. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15115> (pristup 27.1.2022.)
- Ligorio, O. (2010). FONEMIKA DUBROVAČKOGA GOVORA. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6 (6), 21–46. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/64567> (pristup 3.11.2021.)
- Lisac, J. (2003). *Hrvatska dijalektologija – Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori trolačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lovrić Jović (2014). *O starome dubrovačkom govoru nazbilj*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Maček, D. (1987). Regionalne varijante u nastavi stranih jezika; pomoć ili smetnja. U D. Kalogjera, G. Mikulić (Ur.) *Jezični varijeteti i nastava jezika*, (str. 23–33). Zagreb: Društvo za primijenjenu lingvistiku Socijalističke Republike Hrvatske.

- Mali raspjevani Dubrovnik (2012). *Ljetni Đir*: Zlatna Kolekcija. Croatia Records. Preuzeto s <https://www.youtube.com/watch?v=8D2eVmk4bVU> (pristup 28.1.2022.)
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/129167.pdf> (pristup 3.11.2021.)
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Zagreb. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristup 5.11.2021.)
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Peti-Stantić, A., Velički, V. (2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa.
- Pudrlja, V. (2016). *Utjecaj glazbe na razvoj govora*. Diploma Thesis. Filozofski fakultet u Zagrebu, Department of Phonetics.
Preuzeto s <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/7521/> (pristup 3.11.2021.)
- Rječnik dubrovačkoga govora, Tolja, N. (ur.). Bojanić, M., Trivunac, R. (2020). Dubrovnik: Nikola Tolja.
- Tolja, N. (2020). Korisnicima rječnika prije rječnika. U Bojanić, M., Trivunac, R. Dubrovnik: Nikola Tolja.
- Veliki rječnik hrvatskoga jezika, Goldstein, S. (Ur.). Anić, V. (2006). Zagreb: Novi liber.
- Šego, J. (2009). UTJECAJ OKOLINE NA GOVORNO-KOMUNIKACIJSKU KOMPETENCIJU DJECE; JEZIČNE IGRE KAO POTICAJ DJEČJEMU GOVORNOM RAZVOJU. *Govor*, 26 (2), 119–149. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/165964> (pristup 3.11. 2021.)
- Šego, J. (2005). *Kako postati uspješan govornik : priručnik i vježbenica retorike za učenike i studente*. Zagreb: Profil international.
- Vlada Republike Hrvatske, Vijeće za djecu (2020), *Etički kodeks istraživanja s djecom*: drugo, revidirano izdanje.

Vulić, S. (2015). Hrvatski dijalekti i mjesni govori u nastavi. U A. Suvela, J. Pandžić (Ur.) *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku* (str. 78–82). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje

PRILOZI I DODATCI

Prilog 1. Ispit

Dragi učenice, draga učenice:

Za rješavanje ovog ispita trebat će ti oko 15 minuta. Molimo te da na pitanja odgovaraš iskreno i bez razgovora s drugim učenicima.

Zahvaljujemo ti za suradnju.

1. Zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe:

Spol: dječak   djevojčica

Razred: 4.   6.

Zaokruži osobe koje žive s tobom u obitelji:

majka   otac   brat/sestra   baka   djed

ostali (npr. tetak/teta, ujak/ujna, stric/strina...) : _____

2. U ovoj tablici je potrebno za dubrovački izraz iz prvog stupca napisati književnu riječ u treći stupac. U drugom stupcu se nalaze brojevi od 1 do 3 (1 – nikad 2 – ponekad 3 – često). Zaokruži onaj broj koji opisuje koliko često ti govoriš **dubrovački oblik** riječi.

Na primjer:

DUBROVAČKI IZRAZ	UČESTALOST DUBROVAČKE RIJEČI U TVOM GOVORU	KNJIŽEVNA RIJEČ ILI RIJEČI ZA DUBROVAČKI IZRAZ
butiga	1 2 (3)	dućan
obadat	1 (2) 3	osvrtati se na koga ili što

DUBROVAČKI IZRAZ	UČESTALOST DUBROVAČKE RIJEČI U TVOM GOVORU	KNJIŽEVNA RIJEČ ILI RIJEČI ZA DUBROVAČKI IZRAZ
pantaruo	1 2 3	
patata	1 2 3	
ombrela	1 2 3	
kajiš	1 2 3	
funjestra	1 2 3	
koltrina	1 2 3	
banja	1 2 3	
trpezarija	1 2 3	
placa	1 2 3	
saket	1 2 3	
napica	1 2 3	
pilo	1 2 3	
skalin	1 2 3	
špigeta	1 2 3	
načimat	1 2 3	
movit	1 2 3	
senjat	1 2 3	
lupež	1 2 3	
drito	1 2 3	
pržina	1 2 3	

3. Ova tablica je drukčija. U prvom je stupcu riječ ili kratak opis riječi književnog izraza. U drugi stupac potrebno je riječ iz prvoga stupca napisati u dubrovačkome obliku, odnosno onako kako ti govoriš u obitelji. Ukoliko ne znaš odgovor, prijeđi na sljedeću riječ. U trećem stupcu se nalaze brojevi od 1 do 3 (1 – nikad 2 – ponekad 3 – često). Zaokruži onaj broj koji opisuje koliko često ti govoriš **dubrovački oblik** riječi.

Na primjer:

KNJIŽEVNI IZRAZ	DUBROVAČKA RIJEČ ZA TAJ IZRAZ	UČESTALOST DUBROVAČKE RIJEČI U TVOM GOVORU
grašak	biž	1 2 (3)
oštetiti	ruvinati	1 (2) 3

KNJIŽEVNI IZRAZ	DUBROVAČKA RIJEČ ILI RIJEČI ZA TAJ IZRAZ	UČESTALOST DUBROVAČKE RIJEČI U TVOM GOVORU
šećer		1 2 3
krastavac		1 2 3
ženska torba		1 2 3
hlače		1 2 3
novčanik		1 2 3
čarapa		1 2 3
naramenica		1 2 3
žarulja		1 2 3
šalica		1 2 3
štednjak		1 2 3
ručnik		1 2 3

dnevni boravak		1	2	3
iznajmljivati		1	2	3
plesati		1	2	3
završiti		1	2	3
napraviti mrlju (na sebi)		1	2	3
pjevati		1	2	3
skupina ljudi		1	2	3
stric/ujak		1	2	3
pas		1	2	3

4. Napiši neka dubrovačka imena (muška i ženska) koja poznaješ.

5. Navedi neke riječi dubrovačkoga govora koje poznaješ, a koje nisu prethodno spomenute (*riječi mogu biti imenice, glagoli, pridjevi...*).

Prilog 2. Popis tablica

Tablica 1. Opći rezultati 1. zadatka prema broju bodova	23
Tablica 2. Bodovi 1. zadatka s obzirom na spol	24
Tablica 3. Rezultati t-testa	26
Tablica 4. Bodovi 1. zadatka s obzirom na razred	27
Tablica 5. Rezultati Mann-Whitney U-testa	27
Tablica 6. Primjer analize učestalosti	28
Tablica 7. Značajni rezultati uporabe 3 – često.....	29
Tablica 8. Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad	29
Tablica 9. Značajni rezultati uporabe 1 – nikad	30
Tablica 10. Opći rezultati 2. zadatka prema broju bodova	32
Tablica 11. Bodovi 2. zadatka s obzirom na spol.....	33
Tablica 12. Rezultati Mann-Whitney U-testa	34
Tablica 13. Rezultati 2. zadatka s obzirom na razred.....	35
Tablica 14. Rezultati Mann-Whitney U-testa	35
Tablica 15. Primjer analize učestalosti	36
Tablica 16. Značajni rezultati visoke uporabe 3 – često.....	37
Tablica 17. Značajni rezultati niske uporabe 3 – često.....	37
Tablica 18. Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad	38
Tablica 19. Značajni rezultati uporabe 1 – ponekad	38
Tablica 20. Značajni rezultati s obzirom na nenaznačenost ili nepriznanje učestalosti	38
Tablica 21. Bodovi 1. zadatka ispitanika ove skupine s obzirom na spol i razred.....	48
Tablica 22. Značajni rezultati uporabe 3 – često.....	49
Tablica 23. Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad	49
Tablica 24. Značajni rezultati uporabe 1 – nikad	49
Tablica 25. Bodovi 2. zadatka ispitanika ove skupine s obzirom na spol i razred.....	50
Tablica 26. Značajni rezultati uporabe 3 – često.....	50
Tablica 27. Značajni rezultati uporabe 2 – ponekad	51
Tablica 28. Značajni rezultati uporabe 1 – nikad	51
Tablica 29. Značajni rezultati s obzirom na nenaznačenost ili nepriznanje učestalosti	52

Prilog 3. Popis slika

Slika 1. Histogram općih rezultata 1. zadatka prema broju bodova.....	24
Slika 2. Rezultati Shapiro-Wilk testa za djevojčice ($p < 0.050$).....	25
Slika 3. Rezultati Shapiro-Wilk testa za dječake ($p < 0.050$).....	26
Slika 4. Histogram općih rezultata 2. zadatka prema broju bodova.....	32
Slika 5. Rezultati Shapiro-Wilk testa za djevojčice ($p < 0.050$).....	33
Slika 6. Rezultati Shapiro-Wilk testa za dječake ($p < 0.050$).....	34

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)